

HARGITAVÁRALJA

A Hargitaváralja jelképes székely közösség hiv. közlönye
Az erdélyiek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata

Felelősszerkesztő:
JÓSA JÁNOS

Szerkesztő:
ÁDÁM ÉVA

Főszerkesztő:
Dr. SZACSVAY JÓZSEF

Anne Roselle, Miklósvári Gyenge Anna, világhírű székely énekművésznő, a New-York-i Metropolitán tagja, aki művészetével világszerte sok dicsőséget szerzett a székely névnek.

III. évf. 31-34 sz.

Ára : 1 pengő

Központi szerkesztőség és kiadóhivatal:
Szeged, Csemegi u. 4. Telefon: 21-06.

Budapesti szerkesztőség:
X., Stróbl Alajos u. 7. fszt. 445.
Telefon: 1-44-8-33.

Főszerkesztő: Budapest, IV.,
Bástya u. 35. II. 6. Telefon: 184-406.

Előfizetések és egyéb anyagi küldemények Szegedre, szellemiek a budapesti és a szegedi szerkesztőséghez egyaránt küldhetők.

*

Csekklapunk száma: 43.002

Lapunk amerikai területen megrendelhető:

amerikai szerkesztő irodánkban.
Címe: **Stephen De Losonczy C. E.**
mérnöki irodája 1541—3 rd. avenue
New York USA.

A szerkesztőség tagjai:

Dr. vitéz **Bodor Aladár** (Budapest.)
ifj. dr. báró **Daniel Gábor** (Budapest.)
Dr. Fazakas Sándor közs. b. (Debrecen)
Dr. Filó János (Budapest.)
Dr. Gonda Tibor k. b. (Szombathely).
Dr. v. Kolosváry Borcsa Mihály
(Budapest.)

Losonczy István (New-York)
Máté-Törék Gyula (Gödöllő.)
Mezey Árpád közs. bíró (Felsőgalla.)
Péterfy Gyula közs. bíró (Kispest.)
Dr. Farczádi Sándor László (Bpest.)
Tordai Sándor László k. b. (Gödöllő)

Tamas Károly (Gödöllő.)
Dr. Udvarnoky H. Antal (Budapest)
Futásfalvi Vargyassy Márton k. b.
(Pestszenterzsébet.)

Xantus Elek közs. bíró (Gyömrő.)

Főmunkatársak:

Dr. Boga Dezső (Tápé.)
Gáll István (Felsőgalla.)
Hoffmann Géza (Szilasliget.)
Dr. Kemenes Antal (Jászberény.)
Dr. Némegy Gyula (Szeged.)
Reményik Andor (Győr.)
Tiboldi József (Pestszenterzsébet)

Szerkesztői üzenetek.

A kéziratokat vissza nem adjuk.
Csak választékosan ellátott levelekre
válaszolunk.

Előfizetések csekkszámánk számával
(43.002.) ellátott bianco csekkclapon is
beküldhetők.

Barbarossa. Bpest. Az írásokat
megkaptuk. A következő számunkban
hozzuk.

Báró Nyáry P. Budapest. Értékes
könyveinek egy-egy példányát köszö-
nettel vennők a „Hargitaváralja” könyv-
tára részére. Szeged, Csemegi u. 4.
címre kell küldeni. Üdvözlét.

Siculus. A jelzett kéziratot nem
kaptuk kézhez. Az értesítést várom.

Dr. Hórs J. Budapest. Értékes
cikkét köszönjük. Írásait mindig örömmel
fogadjuk. Megjelent műveit könyv-
tárunk részére hálásan vennők.

Gróf E. M.-né. Hága Lapunk ér-
dekében megnyilvánult fáradozásait há-
lás szívvvel köszönjük. A lélekkel vég-
zett hazafias munka meghozza az ered-
ményt. A cikket közelebből közöljük.

H.-né, Szilvássy Irén. Kerepes.
„Ugy veszem kezembe a Hargitavár-
alját, mintha imádságos könyv volna.”
— írja kedves levelében. Ennél szebb
elismerést nem kaphattunk volna. Kö-
szönjük.

Csikszentkirályi B. D. Törökszent-
miklós. Szívélyes sorait megkaptam. Az
írasokat a közlendőkhöz közé soroztam.

Előfizetési díj Magyarországon:

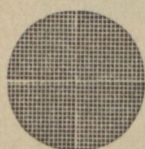
Egész évre	—	—	—	10	—	P
Félévre	—	—	—	5.50	—	P
Negyedévre	—	—	—	3.	—	P
Számonkint	—	—	—	0.60	—	P

Európában:

Egész évre — — — 10 s. v. frank

Európán kívül: 3 dollár.

Excelsior Harisnyahár

kötött-szövött, úri,- női-, gyermek divatárú
kereskedés. Szeged, Tisza Lajos körút 42/b.
(A tulajdonos székely!)

Nyomatott az Árpád nyomdában Szeged A nyomdáért felel: Szittner János.
Felelős kiadó: JÓSA JÁNOS a „Hargitaváralja” J. Sz. Község szegedi társ-
községének bírája.

HARGITAVÁRALJA

a Hargitaváralja jelképes székelý községek hiv. közlönye .

Az erdélyiek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata. Megjelenik minden hó 1-én és 18-én

Felelős szerkesztő :

JÓSA JÁNOS

Szerkesztő ;

Á d á m É v a

Főszerkesztő :

Dr. SZACSVAY JÓZSEF

A mi imádságunk

Irta : DR. SZACSVAY JÓZSEF

A magyar nemzeti lélek Istenbe vetett erős és megingathatatlan hite, a tragikus és felséges államgondolat örökidőkre való biztosításiért, a bizonytalan sors bizonyosságtételéért s a jobb és boldogabb jövőndő kikönyörgéséért és feltétlen bizonyossággal várt eljöveteleért, a multban és a jelenben elszenvedett bűnhődés jogán, az elhullatott tengernyi magyar könny, a sok kiontott magyar vér és az elomlott, megszámlálhatatlan magyar élet jogán, — borongva, de rendíthetetlenül bízva és a küldetés isteni ihletétől áthatott szent meggyőződés-sel eltelve, biztatóan szólt Kölcssey ajakán s ezért lett a „Hymnus“ a mi imádságunk.

Imádság, melyben a pacsirta vidám dala, a fülemile édes-bús panasza, a vadgalamb szelíd bűgása és a kakuk bánatos hangja diszszonánsan vegyül egybe a bagoly félelmetes huhogásával, a varjú rekedt károgásával, a darú éktelen krúgatásával és a turulmadár éles vijjogásával.

Imádság, melyben benne zúg, morajlik a Tisza, a Maros, Szamos, Küküllő, az Olt, Bodrog, Vág és a Rába zúgó árja, a Don és a Dnyeszter félelmetes robajlása, a Dráva és a Száva örökös zokogása, az öreg Duna királyian méltóságos, de döbbenetesen hömpölygő morajlása és a Balaton velőtrázó rianasa.

Imádság, amelyben visszhangzik az ázsiai pusztákon végigszáguldó viharok tombolása, a Kárpátok bérceinek zengése, völgyeinek öblös visszhangja, a földért, a létért folytatott élet-halálharcok forges küzdelme, tatárral, törökkel vívott ádáz csatáknak öldöklő zűgása, egyre visszatérően megismétlődő halálos tusája.

Imádság, melyben a mohi, mohácsi és világosi nagy temetők mély sírjaiból halálos hörgések és jajjal teli nyögések háborzongató döbbenete sikong felénk.

Imádság, melyből egy csaknem ködbevesző nagy mult mérhetetlen dicsősége, fényessége és ragyogása tündökletesen sugárzik át a sötét magyar éjszakába, hogy világosságot és fényt derítsen újabb ezredévekre.

Imádság, mely egy jobbsorsot kiérdemelt népről, ennek elviselhetetlen nagy szenvedéseiről, küzdelmeiről, megpróbáltatásairól, kevés örömről s csak villanásszerű ideig tartó boldogságáról zokog.

Imádság, mely millió és millió embert a szív legszentebb érzelmével, a lélek fenséges és erős akarásával és az együvértartozandóság örök eszméjével, nemzetté egyesít.

Imádság, mely a fájdalomszülte keserűség könnyáztatta párnáiról, a minden mindegy állapotába esett csüggedőt, a hit tántoríthatatlan erejével felemelve, az élni akarás virányaira viszi és új ezredévek útait mutatja meg.

Imádság, mely a Kárpátok ölen elterülő, csodálatosan szép és gazdagon termő föld, a folyókszelte völgyek, rónák, mezők és síkságok életetadó, tápláló és fenntartó kalászá és szőlővesszejét, a verejtékes fáradtság és a pihenést nem tűrő munka jogán, érleli kalásszá és nektárrá a magyar számára.

Imádság, mely az emberi élet legfőbb attributumát: a *szabadságot* holtak véréből s a kínzó rabságban szenvedő árvák könnyeiből fakadóan biztosítja az érette küzdőknek.

Ha felbúg az orgona, vagy megszólal a zene, hirtelen — mintegy varázstűtésre — belerezdül minden magyar. Elkomorodunk és megrendülünk. Amikor pedig a dal szárnyán megszólal a költő szava, önkéntelenül belenyilallik valami a szívünkbe, ami megfoghatatlan, titokzatos és szent, de ami mindvégig fogva tartja a szívünket, lelkünket és egész énünket. Valami, ami felemel, magávalragad, ami ellenállhatatlanul elbűvöl s önkéntelenül arra késztet, hogy térdreborulva fejthajtsunk és énekeljünk és énekelvén: *imádkozzunk*.

Igen, imádkozzunk! Hadd hallja meg a világ imádságunkat és kapjon észbe s tegye jóvá Trianon gázságát, és adja vissza a vér és a kard jogán szerzett, Kárpátok övezte ősi földünket, mert Kölcssey nem a csonka föld, hanem a Kárpátoktól övezett drága, szent Föld és annak minden lakója számára írta — isteni sugallatra, tehát botor ésszel meg nem változtathatóan — a mi imádságunkat: a „Hymnust.“

Csodálatos, — és mi ebben is isteni végzeményt látunk, — hogy az alapító nagy király, Szent István — halálának 900. éves évfordulóját, a halhatatlan Kölcssey halálának 100 éves évfordulójával együtt ünnepeljük, de együtt ünnepeljük Magyarország védasszonyának, a Boldogságos Szűz Anyának ünnepét is és most tartjuk a magyarok II. Világkongresszusát is.

Mindennek és mindezeknek így kellett történni, — mert így volt megírva! Ezen vitatkozni dőreség volna. Mindezek a magasztos ünnepségek külön-külön és egyúttan is a nagy magyar egységnek, a nagy boldog Magyarországnak mielőbbi megteremtését, létrehozását és feltámasztását szolgálják.

Csodálatos, iitokzatos, megfoghatatlan mindaz, amit mi, az ostobaság, butaság és gázság által eltiporni szándékolt, szűk határok és csaknem fojtogató életlehetőségek közé szorított magyarok a világnak ezekben a napokban megmutattunk.

Esztergomban, a Boldogságos Szűz-Anya névünnepe, megnyílt a hegy háta és láthatlan gyors kezek, mesébeillő tündérpalotát

varázsoltak elő. A magyar akarat, az árpádházi bölcs uralkodók régen eltemetett palotáját tárta fel. Itt született, élt, munkálkodott, alkotott és itt is halt meg a nagy országalapító. *Itt született meg és vált ma is élő valósággá a szentistváni gondolat, mellyel ezernyi vész és viszály között, eddig élt és fog élni a nemzet.* Itt vette a pápa koronáját, keresztjét és áldását. Utolsó órájában itt ajánlta országát és népét a Boldogságos Szűz-Anya pártfogásába és oltalmába. *Itt, ebben a palotában, melynek minden köve a magyar észről, erőről, életakaratról, műveltségről, kultúráról, sokat és nagyotalkotásról tesz bizonyosságot, emelkedett a magyar királyság — az idők folyamán — birodalmi rangra.* A lélek mélyéig megható ünnepek közt, pazar pompával történt a felavatás. Úgy tűnt fel, mintha a sok-sokezernyi nép szeme Valakit a kövek közül kilépni, látni óhajtott és akart volna. Nagy kíváncsisággal, mintegy elbűvölten tapadt minden egyes szem az évszázados kövekre és várt ... várt ... várta a csodát. Az elme pedig ezenközben elborongott a páratlanul szép mult nagy és fényes dicsőségén és ime, egyszerre önkéntelenül felzúgott, mint tenger árja — a nagy országalapítót és a bölcs uralkodót szólító, bús, kesergő, örök siráma: „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga ...“

Budavárában a párját ritkító királyi palota csillámos és fényesen tündöklő márványtermében pedig felpattant a hatalmas vasláda zárja és kilépett abból sápadtan, nemes csillogással a titokzatos erejű kegytárgy: „a magyar Szent Korona“, szimbolizálván, hogy a magyarság nemzeti összetartozása érzésben, szívben és lélekben ma is oszthatatlanul egy, örök és felbonthatatlan. Kiállt és így szólt: *Ime, itt vagyok épen és sértetlenül. Fejem felett a vérzivataros századok észrevétlenül és nyomtalanul átfutottak. Jöjjetek és lássatok s látván látva hirdessétek, hogy hasztalanul szakított bele — idők folyamán — a történelem vihar szárnya a térképekbe, mert ez mind csak múlandóság dolga, réám ez hatással nem volt és nem is lesz. Én állok továbbra is sziklaszilárdan, rendületlenül, mert isteni eredetemenél fogva ez a küldetésem s épp ezért, vagyok és maradok, aki voltam és leszek, aki vagyok.*

Amikor ennek híre futott, mint a méhraj olyan zsibongó lett ős Budavára. Kalaplevéve, mély megilletődéssel és alázattal járult a tengeri nép szépen sorba a Szent-Korona elé, melynek varázsa alól senki ki nem vonhatja magát és aki egyszer látta, elfeledni sohasem tudja, mert érzi, hogy szívét mindörökre megfogta.

Ez a bűvös erő vonzotta, hívta, ösztökelte a messze idegenbe szakadt véreinket, hogy idejöjjenek, hadd lássák a minden hatalomnak forrását, hadd érezzék mindannyian, hogy egy törzsnek hajtásai, akiket az élet vihara elsodorhatott bármerre, de el nem szakíthatta az együvé tartozandóság érzetét, az egy- és ugyanazon fajhoz való tartozás tudatát. Szívük érzelmei el nem pusztulhattak és lelkük lángolósa el nem éghetett, mert ők is magyarok.

És ime, messzi tengereken túlról, a hívó szóra megjöttek, akik egykor távoznak. Megjöttek maguk vagy utódaik, akik csak most láthatják először apáik földjét. *Megjöttek, hogy a nagy magyar lelki birodalomnak áldozatos készséggel alapköveit lerakják. Micsoda fel-*

emelő már maga a tudat, hogy egynek érzi és vallja most már a földkerekségén bárhol élő magyar magát az ősi földön élő magyarral. Ezt a nagy egységet szolgálja most a II. Világkongresszuson megalapított: Magyarok Világszövetsége.

Alba Regia a hajdani koronázó és királyi székváros is díszes omlóba öltözött, hogy a nemzet a nagy országalkotó király halhatatlan emlékének, régen várt áldozatos hódolatát felejtethetetlenül fényes és ünnepélyes külsőségek és mélységes együttérzésből fakadó hálával leróhassa. Valóban történelmi pillanat volt, amikor a magyar sors tragikumát teljességgel átérző s a jobb jövőndő életútját forró szívvel és erős lélekkel megalapozni akaró és erre hivatott **kormányzónkkal** az élén a magyar kormány a törvényhozói testülettel — az országgyűlés két házának tagjaival — megjelent Székesfehérváron és a lélek mélyéig ható fenséges pillanat elkápráztató pompája közepet e, az egyetemes magyarság nevében, — megalkotta az 1938. XXIV. törvényt. Hirdetvén vele és általa s egyben bizonytságot is téve, **hogy az igazi szellemi nagyság alkotása maradandó** s egyben utat is mutatva, hogy ami jó volt 900 esztendőn át, az jó lesz mindörökké, ha a nemzet minden egyes tagja, a haza minden polgára együttérez szívben és lélekben és valóban egyet is akar.

Ez az igazi, ez a valódi nemzeti akarat, amely előtt mindenkinek meg kell hajolnia. Ebből fakad a nemzet üdve, jóléte és boldogsága. Ez nyilvánult meg most Alba Regiában. Ez sugárzott ki a Szent Istvánt ábrázoló, most felállított szoborból és ez a nemzeti szellem ül és virraszt eljövendő ezredéveken az árpádházi királyok palotáinak romjain.

A magyarságnak a Duna medencéjében való küldetéséről, elhivatottságáról tett e nemzet bizonytságot a halhatatlan Kölcsey emlékére rendezett, valóban felemelő és feledhetetlenül szép és fényes ünnepséggel is. Amikor az ezer dalos ajakán felhangzott mélabúsan, lélekbe markolóan: „Isten áldd meg a magyart...” s a háttérben piros, fehér és zöldszínűben kigyulladt a lobogó lánggal égő emléktűz és annak kísértetiesen kápráztató fénye az élő, öntudatos, szenvedő magyarok sorfalából képzett nagy Magyarország jelképes térképét megvilágította, pillanatra az az érzés keletkezett bennünk, mintha a honfoglalás nagy munkáját most vinnők végbe. A „Hymnus” szava pedig a dal szárnyán, egetostromlóan, mennydörgésszerű robajlással, szélesen megerősülve, mindent magával ragadó hőmpölygéssel szállt a túlvilági fényben úszó, megszinesedett légen át az Úr Istenhez.

Az együvé tartozandóság szent eszméjének törhetetlenségét hirdeti az ország minden vármegyéjéből vasládikába összegyűjtött és gyors stafétával Kölcsey csekei sírhalmára elvitt magyar föld is.

Ezt az együvé tartozást és a szentistváni gondolat örökéletűségét szimbolizálta a Szent István napján megtartott szemkápráztató, tündöklő pompájú és mindenkire felejtethetetlen benyomást gyakorolt és mindenkinek nagy és felemelő lelki élményt nyújtott: Szent Jób körmenet is.

Milyen szívet derítő, lelket felemelő, csodás erejű, páriát ritkító, fenségesen szép és felejtethetetlen nagy napok ezek! Dicső napok, miknek emléke nemcsak a ma élők, hanem az elkövetkezendők szí-

vében és lelkében is örökre élni fognak. Ki az, akit ezeknek a napoknak külsőségeiben is megnyilvánult, nagy dimenziójú, káprázatos pompájú szépsége, gyönyörűsége meg ne ragadott, el ne bűvölt volna? Ki az, aki velünk együtt ne érezte volna, hogy örök igazság szól a Kölcsény ajakán, mikor azt mondta: „*Megbűnhődte már e nép a multat s jövődőt.*“ Ki az, aki kétségbe merné vonni, hogy nagy és meg nem érdemelt igazságtalanság ért minket Trianonnal? Ki az, aki ne akarná, hogy: „*Igazságot Magyarországnak!*“

Ki az, aki nem látná meg redős homlokunkon, a fájdalomszülte keserűségtől fátyolozott szemeinkben, hogy lelkünk mélyén haláltmegvető, rettenetes elszántság él, mely mikép a felhők közé rejtőzött villám, mennydörgésszerű vészes robajlással fog kirobbanni, hogyha nem akarja a világ a rajtunk ejtett gyalázat bélyegét rólunk letörölni.

Siessen a világ és törölje le rólunk ezt az elviselhetetlen rút és gyalázatos undok bélyegét, mert ha továbbra is tétlenül nézi kétségbeesetten gyötrelmes fájdalomukat és örületbe vivő kínjainkat, úgy magunk leszünk kényszerítve azt megtenni.

A matematika történetének vázlata különös tekintettel Erdélyre

Írta: Dr. HÁRS JÁNOS

A matematika magyarországi történetét a Bolyaiakkal szokták bevezetni. Tény, hogy a két Bolyaihoz hasonló lángelmét keveset adott a magyar föld. Mégis, nekik is voltak elődeik, akik mélyen bevészték nevüket a tudomány történetének lapjaira, soha sem hervadó babért szerezvén maguknak és hazájuknak.

Bolyai Farkas és János a múlt század harmincas éveiben fejtette ki tudományos úttörő munkásságát Erdélyben. A magyar mult vizsgálata arra utal, hogy Magyarországon már az Anjouk, Zsigmond, V. László és Mátyás király idejéből is vannak a tudományos matematikai munkálkodásnak kimutatható nyomai.

A XIII. század végén és a XIV. század elején működött tudományunk terén *Dáciai Péter*, kinek ebben az időben megjelent latin nyelvű munkája a nagy-egyseregyet tartalmazza 49x49-ig. Német írók *Dáciai Pétert* dán nemzetiségűnek tartják, mert szerintük földrajzi fogalomzavar folytán sokan dákoknak tartották a dánokat. Véleményem szerint a Petrus de Dacia név egyszerűen *Erdélyi Pétert* jelent.

Nagy Lajos pécsi egyetemén, Zsigmond király budai egyetemén a filozófiával együtt tanfítták a matematikát, mint annak kiegészítő részét. A konstanci zsinaton Zsigmonddal együtt több budai egyetemi tanár és tanárjelölt is megjelent, résztvett határozatok hozatalában és végzéseket is pecsételt meg.

V. László udvarában élt Peuerbach György, korának legkiválóbb csillagásza. Könyvet is írt Budán,

Mátyás királyunk pozsonyi egyetemén tanított 3 évig Regiomontanus, kiváló földrajz-tudós, matematikus és csillagász. Ugyancsak Mátyás alatt alakult meg a tudományok ápolására és gyakorlására a Budai Tudós Társaság.

Mátyás halála után nem egészen egy évtizeddel, 1499-ben, jelenik meg Németalföldön egy latin nyelven írt aritmetika, amelynek szerzője magyarnak vallja magát. E könyv címe: *Arithmeticae summa tripartita Magistri Georgii de Hungaria*. Magyarul: *Magyarországi György mesternek három részből álló aritmetikája*¹⁾ Irodalmi ritkaság. Két példányáról van tudomásunk.

1563-ban Wittenbergben látott napvilágot egy 14 oldalra terjedő csillagászati táblázat, amelynek címlapja szerint a táblázatot kiadta *Erdélyi Láczi Jakab*. A Láczi család után kúatva megállapítottam, hogy Pesti Mizsér Gábor bibliafordításának bevezetésében a fordító dicsőítő sorokat ír egy Láczi nevű filozófushoz, akinek matematikai készségére is utal. Tekintettel arra, hogy a két könyv megjelenése közt három évtized telt el, nem lehetetlen, hogy egészen közeli rokonnokról, esetleg apáról és fiúról van szó.

1577-ben jelent meg Debrecenben az első magyarul írt aritmetika ilyen címmel: „*Arithmetica*, az az, Az Szamvetesnac tudomania mell az tvdos Gemma Frisivsnac szam-vetesbeol (ez tudománban gyönörködökne hasznokra es hamaráb valo ertelmekre) Magyar nyelvwe io moddal fordítattot.”²⁾

Ez a könyv a debreceni kollégiumban tanuló „Deák urak”-nak szánt tankönyv lehetett, valószínű szerzője Laskai János, a kollégium egykorú professzora. Egyetlen példányát ismerjük. Öt év múlva (1582) változatlan második kiadást ért meg. E második kiadásból két példány maradt fenn, mindkettő Kolozsvárt. (Erdélyi múzeum, ref. kollégium). Megjelenési helyeik után ezeket a könyveket *Debreceni Aritmetikának* nevezzük. Nagy népszerűségének és használhatóságának bizonyítéka az, hogy 1591-ben harmadik kiadást is megért. Ezúttal már nem Debrecenben, hanem Kolozsvárt jelent meg lényegesen megváltozott külsővel és erősen megváltozott tartalommal ifjú Heltai Gáspár átdolgozásában. Ez a *Kolozsvári Aritmetika* az előző kiadások némelyik fejezetét teljes egészében átveszi, némelyiket részben, másokat pedig egészen átdolgozza. Vannak világos, szépen megírt részei, amelyek középiskolai használatra még ma is felhasználhatók volnának. A Kolozsvári Aritmetikának hat példányát ismerjük.

A XVII. század első évtizedeiben jelenik meg Gyulafehérvárt egy „*Arithmetica practica*” című könyv. A szorzás és osztás gyorsabb elvégzését célozza és ezért a számok szorzatait táblázatba foglalja össze. Ismerteti az egykorú pénzeket és mértékeket. Szerzője Paduai Julius Caesar. Nagyhirű könyv volt ez is a maga idejében. Eredeti első kiadása pár évtizeddel előbb Debrecenben jelent meg, azután számos kiadást ért meg; és a XVIII. század elején Nagy-

¹⁾ Magyarra lefordította, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta e sorok írója: „Hogyan számolt Magyarországi György mester 1499-ben?” címen. (1936.)

²⁾ Újra kiadta, magyarázatokkal és matematikátörténeti bevezetéssel ellátta e sorok írója. (1933).

szombatban még német nyelven is kinyomtatták.

Nagy szerepet játszanak a magyar és az erdélyi matematika történetében a *Teleki grófok*. Többen közülük külföldi egyetemre utazván be, kellemes összeköttetést tartottak fenn koruk legkiválóbb természettudósaival. Személyes tapasztalataikat, valamint a nekik bemutatott természettani és vegytani kísérleteket részletesen feljegyezték és az utókor számára rögzítették. Följegyzéseik a — reáلتudományok fejlődésének valóságos tükörképei — a Teleki könyvtárban máig fennmaradtak és a Teleki családnak a valóságtudományok iránti erős vonzalmáról tesznek tanúságot.

A XVIII. század utolsó évtizedeiben szerepel egy nagy magyar matematikus. Munkássága majdnem teljesen feledésbe merült. Csak a legújabb kor derített fényt *Sípos Pálnak*, ennek a kiváló magyar elmének, érdekes és egyéni matematikai készséget sugárzó munkásságára.

Ifjúkorában a gróf Teleki családnál nevelő, majd bejárja Közép-Európát. A berlini akadémiához beadott matematika-dolgozatának elismerésül elnyeri a berlini akadémia nagy arany-érmét. Ezt a díjat két évtized óta idegen állampolgárnak nem adták ki. Pillanatnyilag ilyen érem nem is állott rendelkezésre, azért újat kellett veretni, ami az akadémikusoknak hosszabb tanulmányozást és nagy fejőrést okozott.

Sípos Pál pár évig a sárospataki kollégium matematika-professzora, később a tordosi ref. egyházközség lelkésze. Ezt az állást tölti be élete végéig és e minőségében már alig foglalkozik matematikával.

Az a rövid idő, amit ifjúkorában a matematikával való foglalatosságban eltöltött, bőséges gyümölcsöket termett mind neki magának, mind a magyarságnak, főleg pedig szűkebb hazájának, Erdélynek. Csak a legnagyobb sajnálattal emlékezhetünk meg annak a kornak a pedagógusok iránti szűkkeblűségéről, amiért ennek a bőven termő matematikus-fának nem tette lehetővé a matematika gyümölcseinek további érlelését.

Igy érkezünk el Erdély nagy fiaihoz: a Bolyaiakhoz. Küzdelmes életük, eredményes matematikai munkálkodásuk többé-kevésbé ismeretes a magyar, de különösen a székely intelligencia körében.

Ezért most erre nem is térünk ki, hanem inkább bemutatjuk röviden a számolás fejlődésének menetét. Vagyis azt, hogy miként alakult ki a ma használatos indus-arab számológódszer a régebbiekből. Az indus-arab számolást tanuljuk már az elemi iskolában, ezt használjuk a gyakorlatban számítás közben, nem gondolva arra, hogy milyen utat kellett megfutni az emberi értelemnek, amíg ehhez a magas kultúrkinchez eljutott.

Az emberiség az ókorban, a görög-római kultúrkörben és még a keresztény középkorban is legnagyobbbrészt az ujjakon való számolást használta. Az ujjakon való számolás eredményezte a tízes számrendszerek felett való diadalát. (U. i. használatban volt az ötös, hetes, tizenkettes és hatvanas számrendszer is.)

A kéz minden ujjának megvolt a maga számszerű jelentése. Különböző ujj-, kéz- és könyöktartással más-más számot lehetett ki-

fejezni. A számolásban a kéz ujjai és a könyök nagy szerepet játszottak és ezért a számokat róluk nevezték el. Így a számokat egytől kilencig (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9) *ujjszámoknak*¹⁾ nevezték. A tízesek, százások, ezresek voltak a *könyökszámok*.²⁾ A többiek (tehát a kétféle szám keveréke) az *összetett számok*.³⁾

Az ujjakon való számolásból fejlődött ki idővel a *táblán való számolás*. Vízszintes fa-, kő-, vagy márványtáblára szórt homokba vonalakat húztak. E vonalak által képezett oszlopokba kavicsokat (latinul: calculi)⁴⁾ tettek. Egy kavicsnak a tábla különböző oszlopában más-más volt az értéke. Az első oszlopba tett kavics egy egységet ért, a második oszlopban öt egységet, a harmadik oszlopban tíz egységet, a negyedikben ötven egységet és így tovább. Az alapműveletek e módszerrel elég jól és könnyen elvégezhetők. Oroszok és kínaiak még ma is használják.

A XIII. század elején jutott el Európában a mai számolómódszer. Az indus szellem terméke ez, arab közvetítéssel került ide és az arab ábécé betűiből alakult jelekkel jelöli a számjegyeket. Két alapvető gondolaton épül fel. Egyik a helyiérték gondolata. Tudniillik különböző oszlopba írt számjegy más és más számot jelent. Ez nem új dolog, mert mint előbb láttuk, lényegileg megvolt már a táblán való számolásban is. Sokkal fontosabb a másik gondolat: a *zérus jelölése*. Ez egészen új és tisztára indus szellemi termék. A semmit is jelölni kell. Nemcsak az értékes számot, de az értéktelen semmit is le kell írni. Ezt a gondolatot Nyugaton nem termelték ki; erre csak az indus lélek volt képes, amely előtt a földi élet céljaként az örök megsemmisülés, a nagy Semmibe való beleolvadás lebegett. Az Nirvána, a kezdettől létező végtelen űr, ahova eljutni minden életnek és létezésnek egyetlen célja. Tehát az indus szellem előtt az üres semmi nem negatívum, hanem tényleges valóság. Ezért a semmit éppenúgy jelölni kell, mint bármelyik más számot.

Az indus számolás hosszú harcot vívott a táblán való számolással. Erős küzdelem, heves viták voltak a kétféle módszer hitvallói közt mint egy félezer esztendeig. Előre nem lehetett látni, melyik tábor kerül ki e harcokból győztesen, ezért e korszak számoló-mesterei kénytelenek voltak mindegyik számolási módot tanítani és leírni.

Ezt az állapotot igazolja Magyarországi György mesternek 1499-ben megjelent — már előbb említett — könyve. Először az indus-arab számolást tanítja, azután a táblán való számolást.

Ugyanez a beosztása az 1577-es Debreceni Aritmetikának, valamint az 1591-es Kolozsvári Aritmetikának is.

Sőt Maróthi György 1742-ben megjelent aritmetika könyvének is ez a menete. Az indus-arab számolás leírása után a táblán való számolást tanítja „Az paraszt számvetés” címen.

Az indus-arab számolás végső és teljes diadalt csak a XVIII. században aratott. Belőle, vele és általa, valamint az előző évszáza-

¹⁾ Numeri digiti, vagy röviden *digitusok*.

²⁾ Numeri articuli, vagy *artikulusok*.

³⁾ Numeri compositi.

⁴⁾ Innen a *kalkuláció*.

dok élénk kereskedelmi forgalmában összegyűjtött bőséges számítási alkalmából és problémából fejlődtek ki a magasabbfokú aritmetikai és matematikai műveletek: a végtelen kicsiny és végtelen nagy elmélete és így a differenciál- és integrálszámítás is.

Székelykeresztúr monografiájához

Irta: TIBOLDI JÓZSEF.

Folytatás.

A város.

III.

A városiak nagyrészének szórakozása és mulatozása a kocsmákban és vendéglőben zajlott le.

Vendéglői közül a „Fehér ló”-hoz címzett Maksay-féle és az „Arany kereszt” volt a leglátogatottabb. Az előbbi az ellenzéknek, az utóbbi a kormánypártnak volt egyúttal kortestanyája is. A jobb pártiakat — tekintettel arra a rengeteg tokányra, melyet a választások előtt elfogyasztottak — „tokányosoknak” gúnyolták. De hiába való volt a balpártiak, a szélső negyvennyolcasoknak minden acsarokodása, mégis nagy számban akadtak olyanok, kiket a húsosfazék mellől nem lehetett elriasztani.

Táncmulatságokat, bálokat, műkedvelő előadásokat a Horváth István nagytermében tartották. A vándorszínészek is ott szokták előadásait tartani s érzelgős drámáikkal a publikumot megrikattatni, vagy triviális bohózataikkal megkacagtatni.

A parasztok, kiket házilag szőtt condra (szűr) posztóból készült, testhezálló, szűk nadrágjuk miatt „harisnyásoknak” neveztek, sátoros ünnepek alkalmával „átaljában” bérelték ki a termet. Karácsonykor például nem elégedtek meg az ünnepi táncokkal, hanem karácsony és újév között a csonkahét minden napján táncoltak. Olyankor, mindjárt ebéd után megtöltötték a termet. A cigány húzta a talpalávalót s ők ropták éjfélig. Éjfél után hazaszállingóztak. Egy-két órát aludtak. Hajnalban ellátták a házi állatokat. Itattak, etettek. A nők megfejték a teheneket. A tejet házhoz hordták, vagy bevitték a piacra. A férfiak délelőtt favágással, trágyahordással, jegeléssel, malomba való fuvarozással, vagy más gazdasági munkával voltak elfoglalva. Ha megkondult a déli harangszó, abba hagyták a munkát. Ebédeltek s alig hogy lenyelték a falatjukat, mentek táncolni. A táncot a tánc kedvéért szerették. Napszámba táncoltak. Ez a napszám azonban nem volt teher, nem volt fáradságos. Édes volt. Örömmel csinálták. Akkor vallottak színt — a világ szemeláttára — a szerelmesek egymásnak. Akkor bagozódtak örök, el nem választható kapoccsá azok a gyöngéd szálak, melyeket a karácsony előtti fonókban a lányok fontak és a legények göngyölítettek.

A piacról szétágazó utcák földszintes házsorainak síma vonalát, csak itt-ott törte meg egy-egy emeletes épület, vagy merészen kiugró tűzfal, mint például a Tímafalvi utcát a dr. Jankovics Pál

járási orvos házának magasra nyúló tűzfala. A Jankovics-ház földszintes volt ugyan, de emeletesnek is elkelt volna. Tulajdonosa születésre szakolcai tót, de szívében ízig-vérig magyar volt, ki a szegény betegeket ingyen gyógykezelte s minden közérdekű mozgalom támogatásában jó példával járt elől. Nemcsak tudós, nemcsak orvos, de a szó-szoros értelemben könyörülő samaritánus volt, prototípusa a kivesző félben lévő, régi, jóságos doktorbácsiknak. Eppen ezért községéletben és szeretetben állott mindenki előtt.

A város lakói túlnyomó részben iparosok és kereskedők voltak. Abban az időben az iparosok közül vezető szerepet játszottak: Magyarósy Arthur, Bálint Dániel, Telmán József, Telmán Imre, Szőke Károly, Nagy Elek, Buksa Sándor, Walter Ferenc, Gaznovszky Antal, Kelemen János, Gál Ince, Rácz János és Rácz István. A kereskedők közül: Ajvász Kristóf, Kazatsai Miklós, Kabdebó Ottó, Pap Ödön, Lengyel László, Becsák János, Szél Géza, Nagy Péter stb.

Alsó, vagy Szitás- Keresztúr és Timafalva lakói nyáron földműveléssel, télen szita és rosta készíttéssel foglalkoztak. Kora tavasztól késő őszig szorgalmasan túrták a köves hegyoldalakat, a kavicsos, vagy a kőkeményre száradt, sziváj, agyagos földeket. Az elemekkel állandó harcban voltak. Az őszi, tavaszi áradások, korai fagyok, a havasok felől beáramló szelek, viharok, jégverések, télen a kegyetlen hideg s a vidék zord klímája mind megannyi ellenség tört rájuk. Nem volt ritkaság, hogy a tavaszi áradás a dús aratást ígérő búzatablákat lehengerelte, a kukoricát letörte s a más gabonaműveket leiszapolta. A nyári zápor a hegyoldalról a szőlőt, vagy a keresztbe rakott gabonát lemosta. Az őszi viharok pedig a félig érett gyümölcsöt földre szórták, megsemmisítették.

A sok csapás megacélozta a székely ember lelkét. Tele volt elpusztíthatatlan optimizmussal, életakarattal, szívósággal, mely a csapás után talpraállásra, ujrakezdésre s szizifuszi munkájának folytatására sarkalta. Romlatlan kedélye, dalos kedve, mint életmentő angyal úgy kísérté. Munkáját dalolva, bizakodva, reménykedve végezte s végeredményben mindig ő lett a győztes. A természet mostohasága acélos lelkű, vállalkozó szellemű, merész, bátor, ha kell vakmerő embereket nevelt a góbékból, kik nem ismerték a félelmet, kik nem tagadták meg soha azt a virtust, melyet apáiktól örökölték. A székely embernek már korán kellett éreznie, hogy az élet harcában teljesen magára van hagyatva, hogy nincs akire számíton, hogy magának kell megharcolni az élet harcát, hogy magának kell kiküzdeni a boldogulást.

Sokan ravasznak, agyafúrtnak, fortélyosnak tartják őket. Lehet, — de e lelki tulajdonságoknak alapja, indító oka nem az emberi gonoszság vagy jellemtelenség, hanem az a természetes önzés, ami anélkül, hogy mások erkölcsi és anyagi érdekeit sértené, igyekszik a maga létfeltételeit biztosítani. — Az életösztön természetes megnyilatkozása az, ami előrelátásra, óvatosságra, megalkuvásra, alkalmazkodásra, józan belátásra, megfontolásra, élelmességre, szorgalomra, tisztelettudásra, tiszteletadásra s erkölcsös életre serkenti. Mindezek mellett önérzete fejlettebb, mint bárki másé. Talán néha túl is teng. Annak is megvan a magyarázata. Egy olyan nép, mely idegen nem-

zetiségek halálosan szorító gyűrűjében él, ha azt akarja, hogy mások megbecsüljék; első sorban saját magát kell, hogy becsülje. Ennek az igazságnak ösztönös megérzése adja azt a határozott, nyílt, őszinte, egyenes, férfias fellépést, azt a szókimondó bátorságot, mely a szé-
kely ember jellemének elmaradhatatlan vonása. Nem akadémizmus, nem kicsinyesség, nem izgatás, ha — akár magán, akár közérdekű dolgoknál — éles látásával, a dolgok elevenére való tapintásával s fejlett igazságérzekével, másokkal vitába bocsátkozik. Nem összeférhetetlenség, nem veszekedő hajlam szól ilyenkor belőle, hanem az a felelősségérzet, mely minden cselekedetét irányítja. Tiszteletudása nem meghunyászkodás, szolgálatkészsége nem szolgálalkúság, őszintesége nem hízélgés. Adott szava szent. Igérete bizonyosság.

*

Ha beköszöntött a tél, ha vastag hótakaró ülte meg a hegyeket, bérceket, a jobb módú gazda ölberakott fájából fűrészelt és hasogatott tűzrevalót. A szegényebb korán reggel elindult az erdőre száraz gallyakat gyűjteni, hogy estére a barátságosan pislogó boglyakemence tűzénél főzhesse meg a puliszkát, azt a különös, kukoricalisztból készült, pépszerű, édeskés ízű eledelt, melyet tejjel, szilvalekvárral, vagy pirított szalonna zsírába mártogatva fogyasztott el családjá körében. Ha elfogyott a lisztje, hátán cipelte zsákját a malomba. Azonban, hogy a malom tovább járhasson, örölhessen, előbb jegelni kellett. A malomkerekeket a nagy hidegben rájuk fagyott jégpáncéltól és koloncoktól meg kellett szabadítani. Az öröltető fejszét ragadott s órákon át segítette a molnárnak „jegelni“, hogy végre kukoricáját, vagy búzáját illatos liszté örölve cipelhesse haza.

A földműves nép nagy része — mint említettük — télen házi-
iparral, szita és rostakészítéssel foglalkozott. Járták az országos vásárokat. Árúikat messze vidékre, Csíkszereda, Marosvásárhely, Segesvár, Gyalakuta, sőt Enyedig is elszállították. Hosszú téli estéken serényen folyt a munka, hogy erre vagy arra az országos vásárra megfelelő árút vihessenek.

Daloskedélyű nép. Mindig az is volt. Munkáját dalolva végezte. A munka örömet szerzett neki. Dalt váltott ki a szívéből. Gyönyörű nyikómenti és erdővidéki dalok keltek ilyenkor szárnyra, vagy születtek a dalos székek szívekből.

A társadalom gerincét az iparosság alkotta. Legtöbbnek szántóföldje és szőlője is volt, melyet maga művelt. Az ipari foglalkozás mellett mindenki talált, vagy szakított magának időt arra, hogy családjá részére a szükséges gabonaneműeket megtermelje. Társadalmi megmozdulás az iparosság nélkül elképzelhetetlen volt. Báljaikon, társas összejöveteleiken, mulatságaikon a társadalom minden osztálya jelen volt. Mánások, nemesek, gazdag földbirtokosok, papok, tanárok, tanítók, bírók ügyvédek, orvosok, mérnökök, kereskedők, állami és városi tisztviselők rangkülönbség nélkül, otthon érezték magukat körükben. Az iparosság által rendezett összejövetelek nem is voltak mások, mint az egész városnak, egy nagy családnak az összejövetelei, hol szívesen látott vendég volt a környékbeli falvak intelligenciája: papok, tanítók, jegyzők s a hozzájuk hasonlóak is. Demokrácia

volt az, nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is. A közös öröms a közös érdek összekapcsolt szegényt és gazdagot, mágnást és iparost, kik mindannyian izig-vérig magyarok voltak s a város polgárainak érezték magukat. Azért éltek, azért dolgoztak és azért áldoztak.

Vége.

Miklósvári Gyenge Anna

Anne Roselle

A Margitszigeten, eső utáni meleg aranypárában már az ősz felé nyújtózkodnak a fák. Szótlanul ülünk egyik padon ketten, Miklósvári Gyenge Anna és én, Székelyházánk két árvája. Most találkozunk először. Gyenge Anna hazajött a ködös New-Yorkból és ott töltötte a nyarat a Margitszigeten. Nézi a kék magyar eget, magába szedi a magyar napfényt és minden pillanatban könny csillog a szemében.

— Miért vagyok ilyen érzékeny? — néz rám mosolyogva.

Kedves, szép arcán váltakozik az elmélázó szomorúság és a bájos, majdnem „huncut” nevetés, miközben csudaszép fogai ragognak.

— Ugy-e székely arcom van? — kérdezi és boldogan vágja a helybenhagyást. A világjáró székely énekesnő, a művésznő cseppet sem amerikás. Külsejében és lényében igen egyszerű. Nem divatos-kötelezően sovány. Szép, formás alak. Színpadon teljes pompában jelenik meg, méltóképpen hírnevéhez, művészetéhez. Hangja hihetetlen könnyűséggel olvad fel, lágy meleg hullámokban ringatózik, mintha feloldott hangfény volna. Istenem! — hiszen ezért a hangért lett belőle világszerte ismertnevű művésznő, de aki nek lelkéből a székely szülőföld emlékét ki nem törülte sem hírnév, sem dicsőség, sem távolság. Ezt igen kedvesen igazolta be.

Miklósvári Gyenge Anna művésznőnek a Margitszigeten kezébe került a Hargitaváralja egyik példánya. Alighogy elolvasta: érzékeny lelkét megrohanták gyermekkori, székely emlékei. Gyenge Anna felveszte a telefonkagylót és szépséges gyönyörű szavakat mondott lapunkról. Elismerés, dicséret, kitüntetés, öröm és könny sugárzott felénk a levegőn keresztül. Lapunk egyetlen példánya szívére zúdította a Székelyföld levegőjét, boldog volt és azonnal megrendelte a Hargitaváralját levélben.

A sorok mögött már elpihent a meghatódott lélek-öröm, de a telefonba mondott gyönyörű elismerés és a rákövetkező levél kötelező volt és felkerestük a művésznőt.

Gyenge Anna a mienk.

Ősi székely családból származik, de mégis keveset tud családjáról multjából. Édesatyja Miklósvári Gyenge János Kézdivásárhelyen a honvédeknel fegyvermester volt. Atyja testvérei: Pista, Feri, Zoltán, kikben a család fiaúga kihalt. Apja nővérei: Nina, Róza, Anna, akiknek gyermekeik vannak.

Gyenge Anna édesanyja Petry Anna, Petry Zsiga lánya. Anyai nagyanyja pedig Rápolthy Mária. Mindössze ennyit tud családjáról, mert Anna négy éves volt, mikor édesatyját elveszítette. Emlékszik egy családi gyűrűre, melyet apja viselt s melynek címerében a sisakon kar, a kar pedig kardot tart. A címer másik részében hattyú, félhold és csillag, két oldalt sűrű levelek. De ezt a címert Anna másutt nem találta meg.

Gyenge Anna egyetlen gyermeke volt szüleinek. Apja halála után az özvegy hazament Marosvásárhelyre és a nagyszülőknél maradt a kis lány. Édesanyja beteg volt és Tusnád fürdőre ment üdülni a fenyevesek közé.

Ezalatt a kis Anna összebarátkozott a házhoz járatos vendéggel, csíkcsekefalvi Vitus Károly honvédfőhadnaggal, aki nagyon megszerette a négy éves árvát és később annak édesanyját, akit feleségül is vett Annuska „közvetítésével.”

Vitus főhadnagy a világháborúban esett el a kárpáti harcokban. Gyenge Anna nagy szeretettel, hálával emlegeti, mert második jó édesapja volt. Annát, mint katonáárvát részben az állam neveltette. Apja kezében két könyvet látott a kis lány felváltva: a bibliát és katonai könyveket. Állomásoztak Kolozsvárt és Csíkszeredában. Iskoláit is itt végezte. Szeretettel beszél a „De Gerendo“-ról és a szeredai polgári iskoláról. Tanáiról, Becze Imréné, Novotny Mariska, Élthes néni, stb. Nevüket elfeledtem, pedig felsorolta mind.

De tanárainak elég sok bajuk van Annával. A tisztgyermek iskolatáskáját ifjú lovagok szállítják, ami a kis városban feltűnő. De Vitus főhadnagy viszi a leánykát erdőkre, havasokra, eszténákra, hová már hajnalban indulnak. Lesik, hogy a földbe szúrt bot nyomán hogy bugyborékol fel a borvíz. Fürdőzni a Hargitára járnak, megismeri a kis lány a hegyi ember alapos, nyílt, szép érzelmvilágát, közel jutnak Istenhez. Itt telik be Anna lelke örökéletre való székelve levegővel, melynek az emléktől is majdnem mámoros bolond az ember később.

Igy telnek az évek a csíki havasok között. A kis lány lelke, vágyai, hajlamai már kikíváncsoznak a kis város keretéből. Vitus főhadnagy úr — és itt felnevet a művésznő! — o'ykor kard lapozással terelgeti vissza a művész hajlamokat. De odakerül Dr. Kreutzer Lipót kolozsvári kereskedelmi iskolai tanár, aki felismeri a gyermek szavallatában, táncában, megjelenésében a színész típust és új szempontból világítja meg a kis lány egyéniségét. Az ő biztatására hozzák fel a 14 éves leánykát véleményezésre Rákosi Szidihez. Próbát kell tennie. Odry, Márkus Emilia, Thomanné, Tóth Rezső, Halmy Margit, Szírmay Imre stb. csudálkozva néznek a koszorúba font hajú kis lányra, aki Farkas Imre versét szavalja Makulata nővéréről. Azután zongorázik és énekel. Megállapítják, hogy tehetséges, de Szidi mama azt mondja:

— Menj haza és előbb nőjj meg, aztán majd gyere el újra.

De Gyenge Anna 14 éves erélyes hölgy és kijelenti, hogy inkább öngyilkos lesz, de vissza nem megy.

Szidi néni megszánja és saját házához veszi Annát. Csiszolatja azt a jóízú székelve beszédmodort és saját leányaként neveli a

leánykát. Mint növendék játszik a Király és Magyar színházakban. Mikor a beteg Schmoll Erzsi helyett beugrik egy nagyszerepbe, közönség és sajtó együtt dicséri. Azután Fedák Sárival játszik a János vitézben. Iluska bájos szerepében aratja a sikert.

Azután több nagy szerep következik. Szerződési ajánlatot kap Feld színigazgatótól, de Rákosi Szidi nem engedi, hanem Krecsányi budai társulatához szerződteti. Szidi köti meg a szerződést, a leánya pénzét is ő kezeli és beosztja: ruha, cipész, fodrász stb. stb. Gyenge Annának a három éves színész tanfolyamból sikereire való tekintettel elengednek egy évet és a 15 éves primadonna az Országos Színészegyesület legfiatalabb tagja lett.

A Boccaccóban játszott Budán, mikor a proscenium páholyban levő hat férfi közül egyik ismerős úr odaköszönt az ünnepeit, szép fiatal művésznőnek.

— Ki az? — tudakolta élénken a másik úr: Rosner Dávid, a bankár.

— Nyugalom! — nem olyan színésznő, kivel ismerkedni lehet.

De a bankár ott várta Gyenge Annát a kijáratnál és tíz perc mulva feleségül kérte. Első felesége meghalt, lelkiileg megviselt, beteges, úri egyéniségű ember volt, aki hirtelen döntött sorsa felett. Harmadnap leutazott Erdélybe Anna szüleihez. Az anya ellenezte a házasságot, mert a kérő 20 évvel idősebb. Vitus főhadnagy azonban megszerette. Az egész család lement Abbáziába, ahol megtartották az eljegyzést.

De a nagy pénzember máról-holnapra mindenét elvesztette a tőzsdén. Gyenge Annának nem a szegénységet szánta és felmentette az esküvő megtartása alul. A nagyszerű jellemű székely leány ezt a felmentést nem fogadta el, felesége lett a leszegényedett úriembernek, akit megszeretett szívből.

Nehéz idők következtek. Neki vágtak Amerikának, ahol az új élet, a kenyérkereset küzdelmei közt éltek és egy megszervezett magyar színtársulattal járták be az amerikai nagy városokat és játszottak magyar munkásoknak, iparosoknak. A színház igazgatója egy magyar lakatosmester volt, aki sok hasznát vette az egyetlen diplomás magyar művésznőnek. Közben a primadonna tanult nyelveket és énekkultúrát. Egy napon ott találjuk őt a newyorki operaházban, a Metropolitan színpadán. Tudása, akarata, gyönyörű hangja világhírnevet szerzett a székely művésznőnek. Ekkor kellett felvennie a Roselle Anne nevet, mert a Gyenge Annát sehogyse tudták kimondani Amerikában.

Gyenge Anna énekelt Anglia, Francia, Olasz, Lengyel, Németországban, Belgiumban, Afrikában. Énekelt a magyar kormányzó előtt, V. György angol és Faud afrikai király előtt. — A királyi emlékek után szeretettel ugrik át Debrecenbe, hová Darkó Jenő hívta meg és ahol fehér harisnyás székely diákok fogadták, ami nagyon meghatotta.

Gyenge Anna édesanyját is kivitte magához New-Yorkba, ahol 1935-ben elhunyt. Krematóriumi hamvasztás után a jó édesanyja portait hazahozta, hogy Székelyföldben Marosvásárhelyt temesse el. A román határon átvinnie oly sok nehézségbe ütközött, hogy a ham-

vakat ideiglenesen Budapesten helyezte el urnában a Kerepesi temető csontházában.

Az idén pedig azért látogatott haza Gyenge Anna, mert Siklós-on meghalt anyai nagynénje Bakody Károlyné, törvényszéki bíróné. Tőkés Anna a Nemzeti Színház művésznője, másik székely büszkeségünk pedig édes unokatestvére Gyenge Annának. New-Yorkban van a művésznőnek egy gyönyörű szép fia, aki egy aeroplán üzemben dolgozik és mérnöknek készül. És ott van végtelenül szeretett jó ura, Rosner Dávid. Gyenge Anna újra felsóhajt, hiszen éppen most tárgyal a Margitszigeten egy olasz szerződést és világjáró dicsőséges pályáján csak az fáj neki, hogy nem lehet mindig férjével és fiával, kiket úgy szeret.

— Várni fogom a „Hargitaváralja” ujságot, mert ezen kereszttel fogok találkozni az én édes székely testvéreimmel! — így búcsúzik Gyenge Anna a Margitszigeten és kedves alakja lassan eltűnik a fák között. Az emberek utána néznek:

— Vajjon miért könnyezik ez a szép asszony? — akit a Margitszigeten tartózkodó egyiptomi anyakirálynéval és hercegnőkkel együtt, illő távolból csodálnak az emberek, mint világhírességeket.

Ádám Éva.

Abránd

A magyar parlament előtt kocsik százai, óriási embertömeg... ?!

Székely *nemzetgyűlés* lesz itt, (mivel az agyagfalvi rétek ideiglenesen más célra vannak lefoglalva, a gyűlés megtartása pedig országos érdekből igen sürgős!)

A gyűlés tárgya?

1. Vitam et sanguinem! Moriamur pro Gubernatore nostro: Horthy Miklós!

2. A nemzetgyűlés kéri a magyar kormányt, hogy a csonkahazai székelységet 16—60 év között *külön* katonai alakulatokba sorozzák, Budapest, Szeged, Debrecen központtal (jaj, a külpolitika!) azokat Bem, Petőfi, Gábor Áron, Kiss Sándor, vagy a világháborúban kitűnt székelyhősök nevére nevezzék el. (Itt az ideje, hogy e tekintetben is mentesítsük magunkat az idegen megszállástól!)

?!

Mert a külön székely katonai szervezettel a belügyekben egyszerűsrimindenkorra radikálisan el lenne intézve minden szélsőséges jobbra vagy balra kilengő politikai csiszlikség, másfelől elérkezvén az ideje a Királyhágónak, annak megrohamozását és elfoglalását a székelység magának követeli, mert a föld, az apák és anyák, a templomok és a temetők elsősorban utánuk kiáltanak, őket hívják!

3. Mivel pedig a székelység egy évezreden át teljesített hűség, megbízható katonai és polgári erényeivel, kiváló szellemi képességeivel, a Bocskayak, Bethlenek, Rákócziak, Kossuthok alatt annyiszor mentette meg a legnagyobb veszedelmekből az anyaországot és ahol nem *tudott* megjelenni (mert vonakodásról szó sem es-

hetik), ott Mohács, bolsevizmus és Trianon következett s mert a Kőrösi Csomák, Bolyaiak stb-ek lángelméjével a tudományokban is első helyet vívott ki magának, ilyen kimagasló faji tulajdonságaival most az országban szétszóródva az elsüllyedés és elpusztulás veszedelme fenyegeti:

Kéri a kormányt, hogy állami beavatkozással szervezze meg a székelységet,

mert erre a nagy feladatra egyes ember vagy kisebb társadalmi székely közületek sohasem lesznek képesek. Létesítsen minden nagyobb városban, de különösen az egyetemi városokban Székelyotthonokat, (jaj, a pénzügyminiszter!) társadalmi helyzet és rangkülönbség figyelmen kívül hagyásával minden született székely részére, ahol szellemi irányítást, tanácsot, utasítást, a lehetőség szerint anyagi támogatást, elhelyezést nyujtanának az arra rászorultaknak. (Részletezés nem tartozik az Ábránd-páholy nagymesteréhez, az profán munka.)

A fajiság Isten törvénye lévén, annak ápolása: a törvény betöltése, — elhanyagolása: vétkezés Isten és a Haza ellen. (Ha növények vagy állatok volnánk, lenne sürgős-forgás a botanikusok és a zoologusok körében! De hát, szerencsétlenségünkre, csak emberek vagyunk!)

Ez nem jelentené a magyarságtól való külön nemzetiségi és faji elkülönülést, mert a székely sohasem ejtette ki a száján azt a szót, hogy *ő nem magyar*, de azt igenis büszkén vallotta mindig és vallja most is, hogy *ő magyarabb a magyarnál*; tehát csak nemes vetélkedésről volna szó, abban a kérdésben, hogy ki érdemli meg katonai, polgári, szellemi és jellembeli tulajdonságaival a világ legőnéztesebb és legnemesebb nevét: a magyar nevet?

Ábránd!

Legyen az, de ki merné állítani, hogy *ez az ábránd* — megvalósítása esetén — a magyar élet megrontója lenne?!

Méltassátok a kérdést figyelemre és szóljatok hozzá Népképviselők, Bárók és Országnagyok! (Ennyit a székelység megérdemel.)

Gödöllő, 1938. aug. 18.

T. K.

Száll a madár ágról-ágra . . .

Az a mérleg, amelyet a világháborút követő békekötések után kialakult és kiszabdalt új országoknak és az új országokba terelt népeknek és nemzeteknek nyereség és veszteség egyenlegéről állítunk fel, még a legelfogultabb ellenség részéről is azzal a beismeréssel kell hogy találkozzék: a székelység vesztesége a legsúlyosabb.

A székelyek nemcsak a világháború legvéresebb harcaiból vették ki részüket, nemcsak a legfontosabb állásokat ők rohamozták, ők védelmezték, ők tartották, de kijutott a háború borzalmaiból a lakosság apraja nagyjának is, miután harci szintér volt jórészt az egész Székelyföld minden része s a menekülők siralmas útjára kerültek ők is, miközben pusztult a kis vagyonka, amelyet a szorgalmas székely-

ség a nagy életküzdelmekben szívós, kitartó munkával és közismert takarékságával generációkon keresztül összegyűjtögetett.

Ámde nem ez a legsötétebb része a mérlegnek.

A háború vihara kitombolva magát végül is elvonult. Elvonult Franciaország véres romhalmazairól, el az Olaszhegyek, Szerbia, Volhinia, Galicia hullákkal borított térségeiről s a kiüldözöttek mindenütt haza térhettek, testvéreik, vérrokonai közé. De nem így a székelyek! Őket rabszíjra fűzték s kérdezetlenül áttérték *ősi otthonukban* — „jövénnyeknek, idegeneknek“. Egy tekintélyes tartományra terjedő egy vérű, egy nyelvű őslakosság a középkori országhódító és pusztító hadjáratok módszere szerint szabad prédája lett olyan népnek, amely államiságában csak ököljogot ismer és a bosszú a törvénykezési judikatúrája.

És a jövője?

Ha a párisi hatalmi erőcsoportokban nem történik nemzettünkre egy kedvezőbb átcsoportosítás, ez a jövő reménytelenül sötét, mert ha az a keskeny magyar korridor, amely a Maros, Küküllő és Szamos folyók mentén a városokon keresztül a nagy magyar alföldi medencébe kapcsolja ezt a színmagyar keleti öblöt, ez a magyar sáv az erőszakos oláhosításban megsemmisül s akkor az otthonjában visszamaradt székelység kapcsolata is megszűnt az önálló nemzeti államban élő testvéreivel.

Már pedig minden szépítgetés, takargatás, nemzetközi garanciák, genfi legfelsőbb areopagi működés mellett is és pesszimiztikus túlzást is elfogadva: a székelyek élete ma semmivel sem jobb, nyugalmasabb és biztonságosabb mint volt annak idején, amikor a tatár hordák dúlták végig Erdély falvait, városait. És ha most még ennek a mérlegnek a veszteségi rovataiba állítjuk be az otthonából kivándorolt circa 2—3 száz ezernyi székely család elhelyezkedésének a problémáját: kialakul a székelykérdés a legkomolyabb súlyosságában és az utolsó órához közeledő stádiumában.

Az elköltözöttek bár általánosságban leromlott anyagi helyzetben élnek, mégis a szabad levegővel járó lelki optimizmus révén kétségtelenül kedvezőbb helyzetben vannak s így az itt élőknek a hivatásuk és kötelességük lenne a székelykérdést felszínen tartani és ebbe a sorsközösségbe kapcsolódó minden törekvést irányítani.

Kötelességünk továbbá a székely tradíciókat, a székely népi sajátosságokat, a székely lelkiséget és a hámisítatlan tiszta székely szellemi világot úgy ápolni, úgy megerősíteni, hogy ennek kisugárzó ereje legyen az elszakított testvérek sötét éjszakájának reményt nyújtó csillaga.

Tizennyolc esztendeje folyik a heroikus küzdelem oda át. A leg-súlyosabb létérti küzdelem, — amely magában foglalja a fajiságot, a nemzetiséget, a vallást, a kultúrát, az egzisztenciát, a tisztességet, az emberiséget s ezzel szemben a szabad országban, ez a 2—3 száz ezer székely család még egy egyesületbe sem tudott tömörülni, hogy legalább „vétója“ elhangozzék. Pedig akik hivatva lennének a székelység ügyét irányítani, azoknak a Székelyföld ma még szülő otthonjuk, azok ott nőttek fel, azok benne élnek még a székely levegőben, de a következő generáció már csak származásában lesz székely, annak már

nem lesz szülőföldje Háromszék, Udvarhely, Marostorda, Csík vármegyék balzsamos levegőjű vidéke. Ez a generáció már más életkörülmények között, más környezetben lassan eltávolodik attól az élettől, amelyet „székely életnek” nevezünk és amely annyira kiemelkedőleg különbözött a Nagymagyarország minden népének életberendezésétől.

De ha erőtlenségünknek okát kutatjuk, meg kell állapítanunk azt is, hogy ez jórészt és főként a szétszórtságunkban rejlik. A kiözönlők első sorban megélhetési alapot kerestek, elhelyezkedni törekedtek s ezt az elhelyezkedést egyénenként, saját erejükre és szerencséjükre támaszkodva keresték s így kiki oda húzódott, ahol azt megtalálnia sikerült. Így ebben a szétszórtságban belátható időn belül nem is tud kialakulni olyan egységbe foglaló egyesület, mely erőtényezőt jelentsen és a fentebb vázolt feladatoknak felkarolója és végrehajtó szervezetévé váljék. Élhetünk jelképes községekben, neki készülődhetünk asztaltársaságokban, baráti csoportosulásokban, de az ilyen székely felbuzdulás csak addig mutat életjelenségeket, amíg egy-két agilisabb és még lelkesednitudó vezetője irányítja azt. Általános hatása nincs. Másként alakult volna a székelykérdés, ha a kivándorlást programszerűen, bölcs előrelátással, tudatosan irányították volna és az Amerikába szakadt magyarok mintájára a nagy városoknak egy-egy utcája, kerülete, vagy községe tisztán mint székelyek lakta hely alakult volna ki, ahol iskola, templom, ipar, kereskedelem székely szellemből táplálkoznék, vagy ha legalább is egy olyan település létesült volna, mint amilyen Darányi Ignác telepítése volt a bihari hegység tövében, a Körös lapályán Tárkány községével, amely a magyar faj életrevalóságának, ott az oláhság kultúrátlan világában impozáns és virágzó hirdetője volt.

A tizennyolc esztendőnek azonban mégis van olyan létesítménye, amely a székely kérdést napirenden tarthatja és az összefogást pótolhatja s melyben megtalálhatjuk azt a kapcsolatot, amely mindnyájunkat hitünkben, érzésünkben, fajiságunkban és elvesztett székely otthonunkhoz való ragaszkodásunkban megtart és ez a „Hargitaváralja.”

A „Hargitaváralja” ma eljuthat oda is, ahol a népek tengerében csak egy család is, mint székelységhez tartozó, tengeli nehéz életét és amely elviszi és odahozza a sötét fenyvesek zúgását, a Maros, Olt, Küküllő folyóiba siető pisztrángos patakoknak csörgedezését és miként „száll a madár ágról-ágra, száll az ének szájról-szájra”, úgy viszi majd tovább — reméljük — nemzedékről-nemzedékre a székely otthon bűbajos világát.

Székely Testvérek! Ne hagyjuk el sajtónkat! Hordjuk ide emlékeinket, beszéljük el itt az átélt eseményeinket, emlékezzünk meg itt a hőseinkről, a nagyjainkról, tartsuk nyilván itt az értékeinket, mindazt, ami a miénk volt és a miénknek kell lennie ismét! Készüljünk fel itt a cselekvésekre, innét áradjon át a hegyeken túlra az eleven élet erejéből sugárzó energiánk, ebben ismerjék meg azt a székely akaratot, amely sem megalkudni, sem felejtetni nem fog — soha!

Fogadja be minden székely család —, mindenki! — akinek csak valamelyes kapcsolata volt a nagy magyar Haza eme legbájosabb magyar világával, szeretettel és szervezettel a „Hargitaváralja”-t, nehogy ez is elnémulva a titkos kéz nekünk is felírja: „megszámláltattál és hijjával találtattál!”

Hoffmann Géza.

A tutajos szerelme*

Ratosnyai fűzcsalitban fülemile csattog. A fűzek lábában a Maros locsog. Fodrozódó vizén — most ezüstös oszlop, majd nyomorék sarló — rezeg a telehold.

— Feljebb egy hajlásban, egymáshoz láncolva, tutajok szorongnak — ingadoznak gyöngén.

Esti nyugalom.

Harmat ereszkedik. Némán, ragyogóan, egyre gyülemedik a parti pázsiton. És fenn a levegő — mintha megremegne, megragygna ez is a rajta átzengő, halkan el-elcsukló, meg föltilinkozó fülemiledaltól.

A madár az ágon — szerelmes-epedőn — párját hívogatja. Lejebb, az ág alatt — fátyolos homályban — sudaran nőtt legény szeretőjét tartja mindakét karjában ... Csak az idő teljék, s Isten legyen velük, a leánynak úgyis párjává kell váljon. Szabadon öleli, szabadon csókolja.

Egyben búcsúzkodik:

— Isten hozzád Pál Anikó, aranyos virágom! Mához egy hónapra nálad vagyok újból ... Csak azután vigyázz, nehogy a te szíved találjam majd máshol, mire visszajövök ...

Feljebb a folyóról idefehérlenek a rakott tutajok. Hátukon a legény gondja, a legény vagyona a deszkaszállítmány — mint a tálajául, sűrű vaskapsokkal egymáshoz bilincsel, pompás szál gerendák ... Ezzel kell elmenjen. Ezt kell vigye messzi — le a Tiszavízén — egészen Aradig.

Fülemile zokog. A leány is ezt cselekszi — akarátán kívül. Majdhogy nem fuldoklik ... Vajjon mire gondol? Nem fér hozzá kétség, a búcsú fáj neki, a válás oly nehéz!

— Ne félj Andrís, ne félj! ... suttogja, rebegi. — Ha száz évig élnék, s te addig nem jönnél, nekem nem kéne más. Szivemben-lelkemben, százesztendeig mind hívednek maradnék! ...

— Még egy csókot rózsám! Egyetlent, utolsót! ... Késő lett az idő, megfázol idekünt ...

Búcsúcsók elcsattan. Az éjszaka leszáll. Szerelmes madárdal mindhajnalig hallszik; szerelmes lány elfojtott sírását odahozza, nem hallhatja senki. Édesanyja rég nincs. Édesapja tovább a házuk végén, a nyitott tornácban, távol tőle alszik.

Hajnalhasadáskor nem fehérlik többé semmi a víz színén — csak egy kis köd. A tutajok ki tudná, hol-merre járnak már! Mikor meg a köd is foszlani kezd, elszáll, fura egy délibáb: a kelő nap ringó képe látszik — fényeskedik, játszik — hült helyükön.

Ez a nap most azoknak kél, kik itthon maradtak ...

Özvegy Vajdánénak Ratosnyán híre van ... A hír mondja róla: hamis a zúzája — olykor a mája is! Cselszövő volt ifjú-lánykorában, annak maradt — még nagyobb lett — vénasszonykorára.

Nem éppen gonoszság, amiben sántikál — akkor rég sem volt az. Egy kis haszonlesés, asszonyi kapzsiság, mind e máj napig a

*) B. Késmárky Róza író, előző számunkban ismertetett Herbárium c. kötetéből hozzuk szerző engedélyével ezt a meghatóan szép történetet.

gyöngye oldala. Ezek hegyébe ma: az anyai vakság. — És: hogy boldogulni ál-utakon kíván — tán arról sem tehet. Fondornak született, az a természetje.

Hajdan, valamikor, cselt hányt az urának, mielőtt a fejét véle bekötötte. Cselt hányt jómagának: szívét hitegetve, hogy boldog lesz véle... Megadta az árát, egész életén át — ha nem is jó pénzben. Pénze az lett bőven; haj, de a boldogság: ez a mesebéli, gyönyörű kék madár, messze röppent tőle!

Valahogy átélte...

Mégse rettent vissza, mégse nyughatik meg. Még több pénz kellene — és mentől hamarabb! Most abban jár: cselt hány kisebbik fiának: hogy szerezzen szép menyasszonyt — s ráadásul telket, gulyát — nagyobbik fiának.

Mert önéki két fia van, s egy leánya. Pál Mártonnak, a faluban első, legnagyobb gazdának. A lány épp eladó... De a leányszív ilyenkor még mit tud? Életeútjára nincsen mersze elég, indulni magától — kívált, ha pártfogó anyja hiányozik... Túl meg az apjának őrizni már bajos. Félszeggel tartani. De van más hatalma: hogy ha a lány talán mégis megindulna — s talán rossz irányba... Onnét még idején, kemény szóval vissza tudja téríteni. Visszapanaszolni...

Az eset itt épp ez.

Vajdáné két fia közül egyik volna házasulandó. Az, aki az őszszel jött meg a katonaságból. Nem utolsó legény — vagyon dolgában sem. Tudják a faluban... A másiknak még kuss! Tejfölös a szája — sor alá sem állt még. Meg kéne bujjék az anyja szoknyájába.

Vajda Andris mellett Vajda Gyuri már más! Kész, derék szál ember. Kifent nagy-bajuszos — káplárságig vitte a közösbakáknál. Járása: gangos, a beszédje: módos, az írása: gyöngyszem! — Szánatás, vetés, kapálása — nem utolsó az sem. Tíz pár lánszem les utána, akármerre járjon. Hej csak egy pár — a fiúnak a legszebbik — Pál Anikó szeme, se közelről, se messzebről, csak felé sem fordul!

Az másra lelkődik. Egy pufók suhancra. Bazsarózsa arcra, tejes-szájú csókra: a nyalka obsitos tulajdon anyjának kisebbik fiára. — Jó hogy nem régóta. Most ismerkedtek meg, a téli fonóban.

Aszondja az asszony elsőszülöttjének:

— Sose búsulj fiam! Csak annyi a bajod, tiszta út kell néked... Bízd a dolgot énrám. Tutajt rakunk mindjárt, küldjük az öcsédet — ehhez ő már ért jól. . . És míg ő tutajoz, le a Maros vizén — Tiszán-Dunán végig — Pál Anikót neked adták, Pál Anikó tiéd... Csitrileány az még, hajlítnod könnyű lesz: ha a másik nincs itt. Az öreggel, az apjával magam bánok majd el...

Pozdorja vénasszony! S nemcsak a szája jár — nem csupán az esze — a lába se restebb... Ám a meglettebbik anyja-fiájé sem!

Szálfák hengerednek, vaskapcsok feszülnek, fejszefokok pengnek. A tutajok tákolódnak — a tutajok megrakódnak — a tutajok mennek.

Vén Vajdáné ételt hord ki. Otthon sűrűg, itt künn forog; száz-

féleképp szorgoskodik.

Pál Márton az erdők alján — kicsit odébb — törökbúzat vettet. S amint jön-megy, a szomszédból Vajdáéknál egyszer-egyszer ő is megáll. Szóbavegyül, gyönyörködik. Azután a vénasszonnyal együtt mennek hazafelé.

Elbeszélük: be rég is volt, mikor ők is ifjak voltak, és a munka a kezükben éppúgy haladt — éppúgy égett!

Márton gazda nagyot sóhajt:

— Könnyű annak, akinek két fia is van!

— Hát kendnek a széplánya mirevaló? — mond az asszony nagy ravaszul. — Úgygondolom ugyanarra, hogy a házhoz — vő képeben — fiút hozzon. A háznak majd fiút szüljön.

— Arra, arra, nem tagadom . . . Csak ez a lány gyöngécske még. Hitványka még.

— Sose bánja! . . . Ha hamarost férjhez adná, egy derék férj oldalánál — oltalmában — maga-maga megcsudálná, milyen gyorsan erőrekapna, fölcserpednék! — És a gondtól, a munkától akkor kee'd is fölmentődnék . . .

A vénember gondolkodik. Elgondolja — többször is el: hogy az asszony mond valamit . . . Amit látott két szemével, a szálfák ledöntésénél, tutajok készítésénél. S amit még hall — közben mind hall, azóta is, az anyjától: Vajda Gyuri szorgalmáról, erejéről — — azon épül, álmélkodik.

Mikorrára észrevenné, be van fonva. — Nap-nap után jobban megtetszik neki a legény.

Lányát viszont — azt is látja — mintha bántaná valami. Körülbelül az maga sem tudja, hogy mi . . . Szavaveszett, sose dalol, — arca halvány, éjszaka sír. Itt az idő . . . bizonyára epekedik . . . A minap már megpróbálta Gyurit emlegetni neki. De Anikó félre fordult és durcásan, csak a vállát vonogatta. Mintha más tetszenék neki . . . Ebugattát! Dehát nem úgy nevelte-é? Leánynak, asszonynak muszáj engedelmeskedni! . . .

Fülledt nyáréj, sárga tarlóók. Zab és búza learatva, száz meg száz keresztbe rakva a határon, mindenfelé.

Elnémult a füves csallit. Fülemile hallgat — de szól a muzsika. Esküvő van ma Ratosnyán — lakzit ülnek ott ma. Haj, s mekkorát, milyen cifrát, hétországgra szólót!

Szép menyasszony Pál Anikó, hol elsápad, hol megpirul.

— Csak egy kisség édes uram — esdekel szép szóval — eressz a karodból! Hallgassam meg a víz partján . . . Én nem tudom, az a madár, hogy ma miért nem dalol?

— Minek mennél, gyöngyöm? Megmondom én néked: Kész a fészke, kész a gondja, azért feledte el mára az éneket.

— Jaj nem! Hazudik kee'd! . . . Ha csak jobban meggondolom, magam jobban kitalálom: a párja hagyta el, s a szíve repedt meg . . .

— Ne te, né, ily golyhót! Tán nem fakadsz ríva? Ha párját vesztette, akad még más párra. Fülemile van sok . . . De bízhatok a szómban. Majd meglátod te is: elhagyod a nótát, ha háztájad nővik.

Ha karcsú nádszálból kerek almává lesz — s ha a bölcsőben sír — nem egy, tán kettő is . . .

— Menjen kee'd, menjen kee'd, be csúnya a szája! Minduntalan tréfára áll, egyébre sincs gondja.

— Nem addig'a kincsem! Mézédés igazság — mézédés reménység — nem tréfa ez nekem . . .

Megint holdvilág van. — A búcsúest óta kétszer apadott el, s kétszer telt meg a hold. — A Maros locsog. Fűzfák lombátrában tele fészek körül, hű madárszív dobog. Megint zeng az ének, bár most emberajkról. Cseng-bong — távolabbról, a hegyek lábától — édes hívogatón.

Jönnek a tutajok . . . Vagy mit is beszélek! Csak a tutajosok. Vásárhely felől, visszafelé már csak gyalog érkezének . . . Bár ne érkezének!

Azaz, hogy a többi — fogadott segítség — jönne vissza, jönne, miért is ne jönne? Csak a kis gazdájuk — a gazdáné kisebb fia — a'ne jönne velük!

Megcsalt szeretőnek mire visszatérni? . . .

B. Késmárky Róza.

Annabál

Olyan gyönyörű kétemeletes villája volt a feredőn Irmácskának, mintha cukorból faragták volna. Mégpedig a sétatér elején. Eleget igyekezett gazdát hozni a villába, de biz az nem sikerült. Pedig már a fehér menyasszonyruhája is kész volt vagy harminc esztendeje . . .

Szegénykét folyton ugratták az élemedettebb gavallérok.

Azon a híres Annabálon is kifigurázott vele a daliás főszolgabíró, mondván:

— Irmácska, maga lesz ma este a bálkirálynő, csak vegye fel a minapi menyasszonyruháját. Én vezetem bé a szálába!

Ahogy pukkant az elfojtott kacagástól a báli nép, mikor Irmácska megjelent a Jenő bácsi karján!

Nagy szerencse volt, hogy hamarosan megérkezett a két „Gyurkovics lány” a gyönyörű Gyurkovics mamával, a híres dalköltővel. Hogy forgódott körülöttük a doktor Damokos Ödön . . .

Azonban ez a szenzáció is csak három percig tartott. Mert hat fiatal gavallér között belépett a szőke istennő: Lenke. Nyomában Petrusz, Bálint gróf és Boronkay Bandi, a legdaliásabb huszár.

Megroggyant a térdem, mikor odanéztem. Mert igaz ami igaz, Lenke olyan tündöklő szép volt, hogy tisztára megvakult, aki ránézett.

Azt a ragyogóját, ahogy mink tapodtuk egymásnak a lábujját körülötte! Csak az volt a baj, hogy a gárdedám, Póli néni, egy percre sem tárgított mellőle. Meg aztán túlságosan ragaszkodott hozzá

Petrusz is.

Félrehívott engem, meg Bogdán Pistát Bálint gróf s azt súgta, hogy osztozzunk meg valahogy Póli nénin és Petruszon, mert négy-szemközt szeretne beszélni Lenkével.

Én Petruszt választottam, Bogdán Pista pedig Póli nénit.

Petruszt egy kis ravaszsággal hidegre tettem s aztán segítettem Pistának. Elkezdettünk kurizálni az időske dámának, sampusz mellett s éjfélutánra úgy becsíptünk mindahárman, hogy skandalum lett belőle.

Ugyanis, Pista megkérte a kezét a hatvanéves Póli néninek. Ő azonban kosarat adott s kijelentette, hogy hozzám jó feleségül, mert én már harmadéves gólya vagyok az egyetemen.

A boldog frigyből nem lett semmi, mert reggelfelé az öreg kegyelmes, a főispán, leszidott Bogdán Pistával egyetemben s elrabolta a Póli nénit...

Hogy mi lett Lenke és Bálint gróf négy szemközti beszélgetésével, arra már mi ketten Pistával nem emlékezhetünk, mert az egymásnak adott lovagias parolához képest, másnap reggel főbelőttük magunkat...

R. A.

Könyvespolcunk

A Székely Hadosztály

1918—19. évi bolsevistaellenes és ellenforradalmi harcai a székely dicsőségért, Erdélyért, Magyarország területi épségéért és Európáért.

Okmányok alapján írta: **Szent Kereszthe gyi Kratochvil Károly**

ny. m. kir. altábornagy a Székely hadosztály és Erdély

1918—19. évben volt katonai parancsnoka.

Kiadja: a Székely Hadosztály Egyesület.

Ezt olvassuk a 134 oldalas könyv címlapján, alant a Székely Hadosztály napos-holdas jelvényével. De sehol nincs feltüntetve, hogy szerző a Mária-Terézia rend lovagkeresztes vitéze.

Aki eddig nem törődött a székelységgel és minden írást félredobott, ha látta, hogy székely ügyről van szó, annak közömbösségét kijátszotta ez a jól elosztott hosszú cím. Felköltötte az érdeklődést és ha valakinek pillanatnyilag nincs ideje, alkalmá a könyvet elolvasni, akkor már a kirakat üvegablakán át fél perc alatt megtudta, megtanulta, hogy a Székely Hadosztály bolsevistaellenes ellenforradalmi alakulat volt és így nemcsak hazájáért, hanem egész Európa érdekében küzdött. Küzdelmét az akkori magyar kommunista kormány elgáncsolta, megakasztotta, főleg lőszermegtagadással, majd azzal, hogy a vörös hadseregbe akarta beolvasztani. A Hadosztály harcaival mégis megállított egy folyamatot, mely az egész ország elvesztésével és egész Európa bolsevizálódásával végződött volna.

A székelység szempontjából ilyen fontos könyv még nem jelent meg. Kifejti és megörökíti a székelységnek és erdélyi magyar-

ságnak érdemeit, okmányok alapján. Ezen könyv adataira támaszkodhatik a jövőben minden székely megmozdulás. A leghivatottabb kezekből kikerült hivatalos adatokra hivatkozhatik mindenki.

A Hargitaváralja már foglalkozott a Székely Hadosztály történetével, de az utolsó magyar hadseregről, a Székely Hadosztályról nem lehet eleget beszélni.

Az előzmények leírásából megtudjuk, hogy a belgrádi katonai egyezmény Erdélyben demarkációs vonalként a Maros vonalát jelölte meg. Látszólag ez volt az a határ, ameddig az Entente területileg meg akarta jutalmazni Romániát alattomos eljárásáért. A Székely Hadosztály parancsnoka minden tárgyalását mindvégig erre alapította, ebből sohasem engedett. A szándék természetesen a megszervezés, megerősödés befejeztével egész Erdély visszafoglalása volt.

Az 1918. év végi összeomlásokor Pogány József a katonatanács elnöke, november 3-án kijelentette, hogy a tanács programja: végleg megszüntetni a hadsereget. Steinbrück Ottóval, Kun Bélával és agitátoraival természetesen elsősorban a tisztikarra vetették magukat. Kratochvil a 39. dandárjával még a Piave mellett harcolt. Onnan hozta haza katonáit teljes rendben. A 3. honvéd ezred Debrecenben volt otthon, míg 4. honvéd gyalogezreddel november 17-én vonult be Nagyváradra tökéletes rendben, díszes fogadtatás mellett.

Kratochvil felemlíti, hogy csak egy hadosztálynak megfelelő német csoport vonult Erdélyen keresztül és nincs tudomása róla, hogy *Macckensen* vezértábornagy hivatalos ajánlatot tett volna az előnyomuló románok elleni harcra. Más helyen elmondja Kratochvil, hogy éppen Kolozsvárt pihent a német hadosztály, mikor a román nemzeti tanács géppuskával próbálta a rendet megzavarni. A verekedő felek szétválasztására egy német szakaszt kért. A német tábornok ezt megtagadta azzal, hogyha az összekoccanásnál a székelyek pártjára állnának, ebből rájuk és hazájukra nézve kellemetlen politikai következmények származhatnak. Így fest az állítólag felajánlott német segítség. Minket soha senki nem segített, csak mi segítettünk mást és ráfizettünk. Ezt le kell szögeznünk félreértésekkel szemben.

A honvédelmi minisztériumban Kratochvil november 23-án kapta a parancsot, hogy vegye át Erdély katonai kerületi parancsnokságát. November végén Kolozsvárt négy nemzeti tanácsot talált, katonája nem volt. Lindner Béla hadügyminiszter kijelentése, hogy nem akar többé katonát látni, minden rendben hazaérkező katonai alakulatot szétzüllesztett.

Kolozsvárra kezdtek gyülekezni a románok előnyomulása elől menekülő székelyek, magyarok stb. Ezek az elkeseredettek kérték Erdély katonai parancsnokát, hogy saját tisztjeik vezetése alatt külön csapatokba alakulhassanak. Kratochvil örömmel kapott az alkalmon és osztagokba szervezte őket. De 1700 székelynek csak 600 puskát jutott. Ez volt a kezdet.

Ezt a kis erőt először azokra a helyekre küldte szét, ahol a felázított román gárdisták raboltak, gyűjögattak és az egyoldalú megszárlás veszélye legnagyobb volt. Ekkor Erdély magyar lakossága teljesen védtelenül állott a pópák, oláh tanítók, ügyvédek és egyéb agitátorok által felbujtatott oláh parasztsággal szemben, kiket felbuj-

tóik még kézigránáttal és géppuskával is elláttak.

Mindenféle szerződés, megállapodás és Entente tilalom ellenére a románok éltek az alkalommal, saját maguk által elfogadott, kikötött határvonalakat is átlépték és igyekeztek a katonamentes országból minél többet megszállni, persze ellentállás nélkül, Románia nagyobb dicsőségére. Kratochvil diplomatai erőfeszítéseit itt nem fejtegetem, azok úgysis mind hiábavalók voltak a hazugságok, csalások, szöszegések tengerében.

1919 január 7-én az Apáthy-Bertelot megegyezés értelmében az erdélyi magyar katonai parancsnokság Kolozsvárról Bánffyhunadra költözött. Kratochvil könyve csínján bánik a francia eljárásokkal, de az eseményekből könnyen megállapíthatjuk, hogy a franciák épen úgy csaltak és hazudtak, mint a románok. Nem maradt más hátra, mint a fegyveres ellentállás rosszul felszerelt önkéntes csapatokkal, a Csucsá vonalra támaszkodva.

Eddigre a csapatok elég szépen felszaporodtak és felszerelésük is került innen-onnan. A Székely Hadosztály már kialakult és magasrangu román tisztek ismerték el, hogy a csucsai frontot sohasem tudták volna keresztültörni, ha a vörös uralom nem jön segítségükre. Enélkül a csucsai vonalról könnyen vissza lehetett volna foglalni egész Erdélyt.

Nem a Székely Hadosztályon mulott. Maroknyi emberrel tartották fel a román előhaladást és vertek meg nagy seregeket.

Bolsevizmus 1919 március 21-én. Már másnap délből Böhm hadügyminiszter Budapestről távbeszélőhöz kérte Kratochvilt és közölte vele, hogy a magyar kormánynál levő francia összekötő tiszt, Vyx alezredes átadott egy jegyzéket, mely szerint Párisban újabb demarkációs vonalat jelöltek ki Vásárosnaménytől Szegedig. Kratochvil azt válaszolta, hogy a Székely Hadosztály keletkezésének célja az, hogy a románokat megtámadva visszaszerezze Erdélyt, azért semmi esetre sem vonul vissza. A védővonalat addig is tudja tartani, míg a hadosztálynak elegendő lőszert, puskát, felszerelést, ágyút adnak, nem oly mostohán mint eddig.

Ebből meglátta a bolsevista kormány, hogy az országban egyetlen erő, melytől tartania kell, a Székely Hadosztály, mely embert sem kért csak municiót. Kun Béla pedig kijelentette, hogy nem áll az ország integritása alapján. Megpróbálták a Székely Hadosztályt a vörös hadseregbe beterelni. Ez sem parancsszóra, sem alattomos eszközökkel nem sikerült. Ekkor egyszerűen nem adtak municiót. Közben vörös csapatok Csucsánál harc nélkül megfutottak a románok elől. Végre nem maradt más hátra, minthogy a Székely Hadosztály a bolsevizmus ellen forduljon. Ezt az április 16-án bekövetkezett román támadás meggyorsította.

A Székely Hadosztály minden municiópótlás nélkül sok dicsőséges harcot vívott, a románok nem arattak semmiféle győzelmet a Hadosztály felett. Még április 20-án is visszaverték a románokat Mátészalkánál és csak a vörös politika miatt voltak kénytelenek tért engedni. Hiszen a Székely Hadosztály vonatait a vörösök megtámadták és elrabolták.

A Hadosztály egyik tartalékja még sikeresen megakadályozta

Szatmár város pénztárának az ottani bolsevista direktórium által való kibrablását. A szökevények a hadügyi népbiztosságnak jelentik, hogy Szatmáron kitört az ellenforradalom. Erre elrendelték a vörösök a székeliek lefegyverzését, amiből persze harcok keletkeztek.

Április 25-én Stromfeld, a vörös hadsereg vezérkari főnöke elrendelte, hogy a Székely Hadosztály Rakamaznál csatlakozzék a vörös hadsereghez. Ez volt a vég.

Munició nélkül a vörösök és a románok között állott a Székely Hadosztály. Ha a vörösökhöz csatlakozik, ma már egész Európa bolsevista volna, amit Kratochvil kézzelfoghatólag magyaráz meg könyvében. Ha a vörösök ellen fordul, magával viszi a románokat, kik entente parancs dacára sem akartak megállani. Itt semmi más út nem volt, meg kellett szűnnie a Székely Hadosztály dicsőséges működésének, fegyverszünetet kellett kötni. Kratochvil még akkor is megkérdezte először összes csapatait és szinte népszavazásnak nevezhetnők ezt a szokatlan eljárást, mely után a fegyverszüneti szerződést 1919 április 26-án megkötötte.

Ezt a szerződést a Hadosztály nem mint legyőzött kötötte meg, ezért nem hadifogolyként voltak kezelhetők, sőt a c) pont biztosította a hozzátartozók életének és vagyonának teljes szabadságát is. Hogy az egész szerződésből a románok semmit sem tartottak meg, ezen a trianoni állítólagos szerződés sorsa után nem csodálkozhatunk. Elkezdődött a Székely Hadosztály tagjainak, a családtagoknak és egész Erdélynek kinszenvedése.

Kratochvil szabad volt, de nem helyezte önmagát biztonságba. Ellenkezőleg ő is Erdélybe ment, azonnal elkezdte működését a szerződés tiszteletbentartása érdekében (mint egyedül álló személy, kezében minden hatalom nélkül). Börtönbe került, hónapok mulva a román haditörvényszék halált kért fejére. Ő végig kitartott és csak akkor jött ki Erdélyből, amikor már minden Székely Hadosztály-belit kiszabadított, akiről tudott és látta, hogy további ottmaradása csak lelkes híveinek kárára volna.

Ez lett a meg nem érdemelt szomorú sorsa a Székely Hadosztálynak, melyben Erdély székelyei és magyarjai önként tömörültek hazájukért, családjukért, szabadságukért.

Nem volt szerencsájuk. Saját hazájuk vette ki a fegyvert kezükből. De erkölcsi sikerük oly nagy volt, hogy ma húsz év mulva kezd igazán kibontakozni működésüknek egész Európa sorsára felbecsülhetetlen értéke.

Dr. Udvarnoky H. Antal

Egy magyar főúr és kora. Dr. báró Nyáry Pál, a könyv írója, már a címben jelezte azt, hogy habár őseinek életét dolgozta fel, de mögötte látjuk a történelmi háttérrel, melyben előkelő, magas szerepet töltöttek be a Nyári család tagjai. Felemlítjük bedeghi Nyáry Pál bárót, kinek történelmi szerepe minket azért érdekel különösebben, mert Nyáry Pál az erdélyi fejedelmi trón jelöltje volt hajdan.

Érdekes a könyvnek a családtörténeti része is, amint a késői unoka levezeti azt, némely történetírók szerint az egykori Szármata királyoktól, kimutathatóan azonban Árpádházi királyaink korától.

Nyáry Pál Eger, Nagyvárad hős várnagya, Bihar, Kraszna, Középszolnok főispánja, az erdélyi fejedelmek éleseszü kancellárja, kire tisztségénél fogva is nagy feladatok vártak. Kezdetben ő is, mint az akkori főurak általában a Habsburgok híve volt, a bécsi udvarnál élt, de később izzó magyar lélekkel szolgálta a magyar ügyeket, amiben igen nagy érdeme volt feleségének, várdai Várday Katának. Erdélyben csakhamar megszerették a lelkes magyar főurat. Báthory Gábor erdélyi fejedelem pedig kiskoru hűgának, Annának nevelését végrendeletileg Nyáry Pálra és feleségére bízta.

Báthory István fejedelemmé választása után egészen Erdélyhez csatlakozott a főúr. Az 1600-as évek elején iktári Bethlen Gábor vezetése alatt az Erdélyországból kimenekült, bujdosó urak felajánlották neki az erdélyi fejedelemséget is, de ő határozott, férfias lélekkel visszautasította azt, Bocskay István javára. 1635-ben történt halálát meggyászolták Erdélyben, Dunántúlon és a Duna-Tisza közén. A nyírségi Kisvárdán van eltemetve.

A Nyáry családból még igen jelentős szerepet vitt Lőrinc, Izabella királynő idejében és István, aki 1643-ban országbíró, királyi főajtónálló, aransarkantyús vitéz, az orsz. hadak főkapitánya és székelly gróf címeteket viselt.

Hosszú évszázadok során vittek történelmi szerepet a Nyáry család tagjai. Helyszűke miatt csak az Erdéllyel kapcsolatos ősről emlékezhetünk meg. Ujságcikkek, tanulmányok és tárcákön felül dr. báró Nyáry Pálnak ez a kilencedik megjelent könyve. Valamennyi értékes és érdekes.

*

Dr. Hárs János: A Debreceni Aritmetika — a legrégebb magyar matematikai munka — teljes szövege, magyarázata, kritikája. (A Debreceni Tud. Egyet. Matematikai Szemináriumának XIV. füzeté. Nyomtatta Kisfaludy László, Sárospatak. 168 oldal.) Az első magyar nyelvű matematikai munka teljes szöveg- és betűhű kiadása matematikatörténeti bevezetéssel és magyarázatokkal. Az 1577-beli szerző könyvét fordításnak nevezi. Azt írja, hogy könyve a németalföldi Gemma Frisius nagy hírű latin aritmetikájának fordítása. Hárs János alapos összehasonlító munkával megállapította, hogy a szerzőnek ez a kijelentése a könyv forgalmának növelését szolgálja. A Debreceni Aritmetika teljesen önálló munka és Gemma Frisius könyvével semmi féle összefüggésben nincsen.

Hárs János dr. (a budapesti Vas-u. felső kereskedelmi iskola tanára) monográfiájának főbb részei: Általános matematikatörténet a legrégebb időktől 1577-ig. A matematika történetének magyar vonatkozásai 1577-ig. Gemma Frisius 1540-ben megjelent aritmetikájának ismertetése és a Debreceni Aritmetikával való összehasonlítása. Lapangó példányok és a szerző kilétének kutatása. A mű ismertetése nyelvészeti és matematikai szempontból. Ezután következik a teljes, eredeti szöveg.

A Debreceni Aritmetika első kiadásának bemutatása után a második debreceni és a harmadik kolozsvári kiadást ismerteti nagyon alaposan. Végül német kivonatot is ad.

Gondosan megírt — hazánkban egészen új tudományágat fel-

őlelő — úttörő munka ez, a tudományosság iránt érdeklődő minden magyar figyelmét felkeltheti és komoly érdeklődésre tarthat számot.

J. J.

Lármafa

Székelyek találkozója Kistarcsán. Hargitaváralja jelképes községhez tartozó Kistarcsa-Kerepes környéki székely testvérek július 31-én a kistarcsai MOVE egyesület székházában népes összejövetel keretében hallgatták meg Gál Imre nyug. méhészeti igazgató, gödöllői jársi gazdasági elnök eszmedús és ősz székely lélekből fakadó előadását, amelyben a csonkaországi 300.000-nyi székelység összefogásának feltétlen szükséges voltát hangoztatta. Sürget az idő. Az új generáció már távolodik az ősi székely otthonától és élettől. Már kezdi nem ismerni. Utánpótlásról kell gondoskodni. A székely vérnek klvesznie nem szabad, hiszen erről írta a költő, hogy „minden cseppje drága gyöngyöt ér”. Olyan megoldást kell találnunk, amellyel a tompa fásultságából felrázzuk az egyébként nehéz, küzdelmes sorsban élő székely testvéreket. A *telepítési törvény* alkalmat nyújt erre. Tisztán székely telepítésű községet kell létesíteni, amely nem „jelképes”, hanem „valóságos székely életet élő község” lenne, mely azután a csonka országban szétszórta élő székelységet ebbe a gyújtópontba foglalná be s ebből sugározná ki az összefogó székely testvéri szeretet. A nagy jelentőségű kérdéshez hozzá szólottak: Salamon Árpád, a kistarcsai tagozat elnöke, Höffmann Géza, dr. Benedek Kálmán, akik erre a nagy munkára a leghivatottabbnak Gál Imrét találták. Vegye kezébe a kezdeményezést s indítsa meg ezt az alapvető munkát, miután teljesen tisztában van a telepítési törvénnyel s az ország minden részében megfordulva, állandó érintkezésben áll az itt élő székely testvérekkel. Szavaival élve: „a kovász hadd keljen és hadd terjedjen az eszme! Szülessen meg csonkaországi élő székely falu!”

Szerkesztőségünk tanácskozása Budapesten. Lapunk soráról több ízben adtunk tájékoztatót olvasóinknak. Az előző hónapban Gödöllőn, majd Budapesten, végül augusztus 12-én újra Budapesten tartottunk szerkesztői értekezletet. Erre az értekezletre meghívtuk lapunk összes szerkesztőségi tagjait és főmunkatársait, akik csaknem teljes számban megjelentek. Jelen volt New-Yorkból Losonczy István főmérnök is, az amerikai szerkesztőségi irodánk vezetője. Ez újabb értekezlet megtartását pedig a Sajtó Kamarával kapcsolatos kérdések tették szükségessé, meg az a törekvés, hogy leküzdhesük azokat a nehézségeket, amelyeket az új sajtótörvény és a nyomdaipari új bérmegállapító rendelet lapunkra is kirótt.

Felelős szerkesztőnk, miután keresetlen szavakkal üdvözölte lapunk szerkesztő nagyszonyját, Ádám Évát, és a megjelent szerkesztőségi tagokat, őszinte részletességgel feltárta a Hargitaváralja nehéz anyagi helyzetét és ismertette azokat lehetőségeket és módokat, amelyek az újabb terhek következtében felmerültek lapunk tovább megjelentetése kérdésének kapcsán. Mint sajnálatos körülményt említette meg, hogy a pontos előfizetőnk mellett nagy a száma azoknak, akiknél 1—2 éves hátralék is mutatkozik. A lap megjelenésének ed-

digi biztos bázisa ezzel megingott, de amiatt is, hogy az új nyomdai díjszabás következtében számottevő áremelkedés állott elő éppen akkor, amikor szűkebb hazánk és a történelmi Magyarország föltámasztásának gondolata a Hargitaváralja útján már-már átítatta minden igaz erdélyi magyar és székely elméjét és vérért.

A lehangoló számadatok felsorolása után az önbizalmat és az önerőt fokozó elismerés közepette terjesztette elő felelős szerkesztőnk a „Hargitaváralja“ szedőinek önkéntes honfiúi ajánlatát. A „Hargitaváralja“ nyomdai munkásai ugyanis látva a kiadással járó nehéz anyagi küzdelmünket, f. évi augusztus hó 9-én az alábbi levelet intézték fel. szerkesztőnkhez:

„Nagyságos Csikszentgyörgyi Jósza János tanár Úrnak,
a Hargitaváralja fel. szerkesztője és kiadója.

S z e g e d

Tisztelettel hozzuk tudomására alulírottak, akik jórészen Tanár Úrnak tanítványai voltunk, hogy hazafias érzésünktől indítva megállapodtunk egymás között, abban, hogy munkaidőnkön belül naponta egy-egy órában díjtalanul dolgozunk a Hargitaváralja támogatása érdekében, hogy ezzel is alacsonyabbá tehessek a lap előállítási költségét. Tesszük ezt oly hazafias érzésektől áthatva, hogy a súlyos anyagi gondokkal küzdő székely testvéreink egyetlen lapjának zavartalan megjelenését biztosítsuk. Egyben tisztelettel kérjük Tanár Urat, hogy fenti ajánlatunkat, elfogadása esetén, a Hargitaváraljában közzétenni sziveskedjék:

Kiváló tiszteletünk nyilvánítása mellett vagyunk továbbra is készséges hívei:

Szeged, 1938 augusztus 9-én.

Boros József s. k., Pege János s. k., Koch Béla s. k., Báló Antal s. k., Ördög Antal s. k., Ficsór János s. k., Flach István s. k., Lukits Gyula s. k., Viczián Mátyás s. k., Balogh János s. k.

A szerkesztőtanács meghatódottsággal és jóleső érzéssel mondott köszönetet a Hargitaváralját előállító szegedi Árpád-nyomda dérek és megértő munkásainak, akik a hazafiúi kötelesség forrásából merítették e spontán elhatározást a hazafias tett kifejezésre juttatásában.

A szerkesztőtanács jelen volt tagjai, valamint a távollevők közül is többen jegyezték 5—10—20 P-ös havi hozzájárulást a lap kiadási költségeinek fedezésére. Így Ádám Eva (Bpest), Bíró Albin (Bpest), dr. Fazakas Sándor (Debrecen), dr. Filó János (Bpest), dr. Gonda Tibor (Szombathely) Cs. Jósza János (Szeged) dr. Némegy Gyula (Szeged), dr. Szacsvey József (Bpest), Tamás Károly (Gödöllő), Vargyassy Márton (Pestszenterzsébet.)

A Hargitaváralja anyagi kérdésének rendezése után igen jelentős és messzire kiható ajánlatot tett Losonczy István New-York-i főmérnök, székely testvérünk, aki úgy az ó mint az új hazában közismert összeköttetéseinek felhasználásával vállalkozott arra, hogy az amerikai székelység faj- és hazaszeretét a Hargitaváralja szolgálatába állítsa. Az amerikai székelység tömörítése és az óhazai székelységgel való állandó kapcsolat megteremtése érdekében New-Yorkban immár fiók szerkesztőségi irodát állított fel.

A szerkesztőtanács határozata értelmében Budapesten is felállítottuk szerkesztőségi irodánkat, Ádám Éva szerkesztőnk lakásán (X., Stróbl Alajos u. 7. fszt, 445. Telefon: 144—833). Ezzel egy igen értékelt kívánságnak tettünk eleget: a csonkahi székelység hivatalos lapjának fővárosi jelleget adtunk, bár a központi szerkesztőség egyelőre Szegeden marad. Fővárosi szerkesztőségi irodánk Ádám Éva szerkesztő nagyszony vezetése alatt a legmészebbmenő székelycélú igények kielégítését garantálja, emellett főszerkesztőnk, dr. Szacsavay József irodája is rendelkezésére áll a székelységnek szellemiek és ügyes-bajos dolgaik intézése tekintetében.

A szerkesztőségünk írótáborra ez alkalommal igen értékes és jelentős nevű munkatársakkal bővült: ifj. dr. báró Daniel Gábor ügyvéd, az Országos Központi Hitelszövetkezet jogtanácsosa és dr. vitéz Kolosváry Borcsa Mihály író, a Függetlenség főszerkesztője, dr. Farczádi Sándor László ny. rendőrfőkapitány, dr. Udvarnok H. Antal író, p. ü. tanácsos és Losonczy István főmérnök-igazgató New-York, személyeiben. Szerkesztőtanácsunk azután odaadó munkáságuk elismeréseképen főmunkatársaink sorába iktatta: Gáll István tanár (Felsőgalla), Hoffmann Géza bányaigazgató (Szilasliget) és Reményik Andor író, miniszteri tanácsos (Győr) eddigi munkatársaink értékes neveit.

Szerkesztőtanácsunk — tekintve azt, hogy a Székelyföld sorsa Erdélytől elválaszthatatlan — úgy határozott, hogy lapunk alcímében kifejezésre juttatja az erdélyi jelleget is.

Itt említjük meg, hogy szerkesztőtanácsunk a Magyar Sajtó Kamarába való felvétel tárgyában tekintve a magás felvételi és tagsági díjakat, úgy döntött, hogy felelős szerkesztő a felvételt kérő szerkesztőségi tagokat és főmunkatársakat csak abban az esetben jelent be a Kamaránál, ha a felvételi és tagsági díjak vállalására vonatkozó elhatározásait a fel. szerkesztővel közli. Ugyancsak fel. szerkesztőnél kell a bejelentést megtenni, ha szerkesztőségi tagjaink illetve főmunkatársaink szerkesztőségi arcképes igazolványra igényt tartanak.

Végül felhívjuk olvasóink szíves figyelmet arra, hogy lapunkat ez évben továbbra is kettős számmal jelentetjük meg kéthetenként, miután a hetenkénti egyíves megjelentetés tetemes postai és adminisztratív költséggel terhelne meg kiadóhivatalunkat. Az 1939. évi január 1-től pedig állandósítjuk ezt a megjelenést olyképpen, hogy ugyanazon terjedelemben (két nyomtatott ív) adjuk lapunkat olvasóink kezébe, de a kettős (összevont) számokat nem fogjuk feltüntetni s havonta kétszer, minden hó 1-én és 15-én jelentetjük meg.

Ipaó.

Erdélyi hírek

Lebontják a dési Rákóczi-palotát. A történelmi emlékü dési Rákóczi-palotát, amelyben jelenleg elemi iskola van, lebontják, mert az épület egészségtelen. Az épület eredetileg klostrom volt, amelyből II. Rákóczi György alakított fejedelmi palotát. Később a fejedelmi udvartartás is ide került s innen készítette elő Rákóczi György

a szomorú kimenetelű lengyelországi hadjáratot.

Fogházbüntetés Kölcsey és Petőfi képeinek kifüggesztéséért. Nemrégén bizottság jelent meg a szatmári polgári társaskörben és kifogásolta, hogy a falon magyar feliratok voltak, s megállapította, hogy „ellenséges módon“ volt elhelyezve Kölcseynek, a magyar Himnusz szerzőjének arcképe, Petőfi arcképével együtt. A katonai ügyészség vádat emelt dr. Tóth János, a kör ügyvezető elnöke és a kör két ügyésze, Mák István és Teveli József ellen felség sértés és az államnyelv elleni tiszteletlenség címén. Tíz percnyi tanácskozás után a kolozsvári katonai törvényszék dr. Tóth Jánost, a kör ügyvezető elnökét egyhavi fogházra, Mák Istvánt kétezer leu pénz büntetésre ítélte, Teveli Józsefet felmentette. A kör működési jogát az ítélet hat hónapra felfüggesztette.

KÖZSÉGI ÉLET

Felsőgalla. *Meghívó.* A Hargitaváralja Jelképes Székely Község Felsőgalla-Tatabánya csoportja 1938. aug. 27. este 8 órai kezdettel Sebőnél vacsorával egybekötött összejövetelt tart. A belépőjegy, a vacsora ára 1. 20 P. Előadó futásfalvi Vargyassy Márton. A Hargitaváralja Elöljárósága mzbízásából: Gáll István.

Levelesládánkból

Miklósvári Gyenge Anna levele a fel. szerkesztőhöz.

Igen tisztelt Felelős Szerkesztő Úr!

Kezembe került a Hargitaváralja című hetilap, a székely léleknek gyöngyszemekbe szedett gondolataival. Talán nem is láttam még egy ilyen kedves ujságot! A lap szelleme, tartalma, kiállítása oly értékes és szép, boldogan olvastam és sietve küldöm az évi előfizetést amerikai címmel együtt.

Mintha gyermekkoromból messze székely földről kaptam volna lelki üzenetet, úgy hatott rám ez a kedves újság. Újra szemem előtt láttam a Hargitát, úgy, ahogy éveken át láttam egykor reggeltől estig, lakásunk széles ablakain át Csíkszeredában, hol mostoha apám fogházigazgató volt. Oh, mennyit jártuk a szép havasokat! A Kormos, a Csutakos, mind személyes barátaim ma is, az örökösen füstölgő Hargitával együtt. Sok pár cipőt koptattam el rajtuk! Ezeket keresem New-York nagy palotái közt is, ahol alig látok eget és a nap tán nem is süt rám. A havasi harmat, a havasi fű, százszínű erdei virágok, áldott borvizek, fenyőfák, ércék, málnabokrok, hol medvék vendégeskednek. Mennyi krajcárt adtam gyermekkoromban a medvetáncoltató románoknak!

Hát azok a százszínű, gyönyörűen énekelő csuda madarak az erdőkben! Mennyit hallgattam őket! A Hargitán töltött nap után este úgy táncoltam haza, hogy vadvirág koszorú volt a fejemen.

Akkor még nem tudtam, hogy azok a napok, azok a benyomások és az a természeti isteni környezet lesz kísértő jó szellemem az életemben. Ezek az emlékek az én kincseim, művészetem és lelkem gyökere.

Ezt hozta el hozzám ez a kedves kis ujság, amit most mindig várni fogok, hogy hozza el a posta.

Igy vissza-vissza térhet majd lelkem abba a kristálytisza hargitai levegőbe és legalább képzeletben együtt lehetek e lap közvetítésével székely testvéreim körében.

És hálásan örülök magamban annak, hogy ez a magasztos hegy, a Hargita, elmozdíthatatlan, törhetetlen és örök.

Nem tudom én elmondani, hogy mit érzek egy ilyen nívójú ujság, annak célja és szerkesztői, munkatársai iránt, de tisztelettel, ismeretlenül üdvözli

Margitsziget, 1938. aug. 2.

Anne Roselle
szül. Miklósvári Gyenge Anna.

Visszapillantás

a Hargitaváralja legutóbbi számára.

Bem és Petőfi.

Akiben rokon szív dobog
És meg tud állni gáton,
Született légyen akár hol,
A székelyekkel mind rokon.

Szent Kereszthegyihez

Ha szólott Kratochvil apánk,
Az olással összecsapánk.
És mikor Erdélybe hívott,
Hadosztály született legott.
S mert hun lélekkel dolgozott,
Csaba vezérnek hívtuk ott.

Rembandhoz

Ki versformához hű marad,
Az érhetett még sok nyarat.
Ha életútján áthalad
És összeír hetet-havat,
Lesz benne valami,
Mit érdemes meghallani.
S örömtől szívem is nevet,
Ha felvesz egy magyar nevet.

Ádám Évához

Amikor Ádám Éva ír
Én néma vagyok, mint a sír.
Mi mindent nem tud ez a nő!?
Mind érdekes és ez a fő.

Utolsó őrtüzek

Erdélyi őrtüzet néz a
Lelkes magyar Hoffmann Géza.
Mégis kérlek jó olvasó,
Szíves tudomásul vedyed,
Hogy amit mi elvesztettünk,
Nem kétharmad: háromnegyed.

Tiboldi cikkéhez szürom:

Kozák Dávid Keresztúron
Játszott a hegedűhúron.
Sepsiszentgyörgy, Brassó, Pest,
Dávid ottan sem volt rest,
Szívhez szólott egyenest.

Örökségem írója

Nem hiszem, hogy Remband lenne
Sajtóhibát sejtek benne.

Udvarnoky.

Góbéságok

A harmincad. Apámtól hallottam, hogy nagyapám fiatalabb korában harmincad hivatali főnök volt Csíkygyimesen. Az én csángomániám őscsírája talán innen származik. Ez jutott eszembe, mikor a Hargitaváraljában a Kőhalmi harmincadról olvastam.

A kőhalmi főszolgabíró — Tompa Pista — ezelőtt vagy negyven esztendővel feleségével, a szépséges Gödri Annával ellátogatott Zajzon fürdőbe, melyet anyósa vett meg Brassó városától apám unszolására, hogy végre csángó tulajdon legyen.

Itt egy szép nyári hajnalon Tompa kiugrasztott az ágyból, hogy sétáljunk el Borosnyóra az ő édesanyjához látogatóba. Siettemben valami vékonytapú tánccipőt kaptam fel és apámat is elcsalva nekiindultunk hárman a hosszú útnak Magyarbodzán keresztül, hol a legnagyobb déli melegben vagy egy órát aludtunk a vendéglő csupasz padlóján. Aztán folytattuk utunkat olyan hőségben, melyről megállapítottuk, hogy lehetett legalább 36 fok árnyékban, de nem volt hőmérő és nem volt árnyék.

Mire az utolsó lejtőhöz értünk, tánccipőm véresre törte lábujjaimat, amiért Tompa kigúnyolt, emlegetve, hogy ő néha három napig is ült vadászlesen. Azért mindhárman deli léptekkel vonultunk be az ősi kúriába. A meglepett nagyasszony örömmel látott az uzsonna készítéséhez. Addig leküldött a kertbe ribizlit enni. Apámmal ki is mentünk, de Tompa Pistának ott kellett maradnia, mert mikor felállott a lócáról, térdei reszketni kezdtek az izomláz miatt és vissza kellett ülnie.

Siettem a kölcsönt visszaadni és megmondtam, hogy ez nem vadászles, hanem kirándulás, hol nem ülni, hanem járni kell.

„A nagyapád harmincadát!“ rivallt rám a jóval idősebb Pista bátyám uram. Apám nevetve mondta, hogy a nagyapám tényleg volt harmincados is. Én a harmincadot azonnal behajtottam ribizliben.

Dr. Udvarnoky H. Antal.

Góbéság és góbéskodás. Nem bizonyos, hogy igazam van, de azt hiszem, hogy körülbelül meg tudom határozni a különbséget.

Góbéságok azok a huncut kis történetek, melyek a nép száján forognak, onnan is erednek, van bennük székely fufang és székely humor, mondhatnám fufangos humor.

Góbéskodás pedig kisebb történeteknek a székely észjárás szellemében való előadása.

* * *

— Imreh Pistának lánya született,

— Talán a feleségének!?

— Nem a! Imreh Pistának született a felesége által. Feleségének nem született, hanem ő maga szülte.

Igy dőlt el a hivatalos vita, mire megjelenik Imreh Pista. A jelenlévők nevében egyik kolléga gratulál.

Imreh savanyú arccal fogadja, mert csak leánka az elsőszülött.

A kolléga vigasztalni akarja, meg az ártatlant is védeni, ezért megszólal:

— Hát nem ismered a székely közmondást, hogy okos embernek először leánya születik?

— Hát akkor neked miért született fiad? — vág vissza Imreh hálátlanul.

— Mert nálam nincs szükség az okosság bizonyítására. — kapja a megérdemelt feleletet.

* * *

Két ifjú nagyság udvarol a szép asszonymak. Közben sporteredményekkel dicsekszenek és kegyéért hajlandók volnának versenyre kelni. A villa előtt vezet a balatoni műút és rajta egy lomha, fáradt biciklista.

Hirtelen megszólal a szép asszony, hogy amelyikük először eléri a biciklistát, az kap egy csókot és előfizet a Hargitaváraljára.

A két sportfiú azonnal nekiiramodik. Már közel járnak a biciklistához, mikor észbe kapnak, hogy a nyertes csókja egy pár pengőbe kerül az előfizetés révén, tehát csalafintaság van a dologban. Mindketten egyszerre kezdenek fáradni, a biciklista is észrevesz valamit, rákapcsol és elindul. Az urak csalódottságot tetteve mennek vissza, gondolva, hogy az előfizetéstől megszabadultak. Hölgyük azonban átlát a szitán és sportszerűen fogadja őket:

— „Uraim, egyenlő eredmény, egyenlő pontszám, vagyis holtverseny. Tehát mindegyikük csak félévre fizet elő a Hargitaváraljára.“

Az urak meghökkentek, de aztán diadalmasan kiáltják:

— „És a fél csók?!?“

Nonquis.

Kérjen Nemzeti Takarékoság könyvecskét,

mert azzal 100 elsőrangú cégnél összes szükségleteit készpénzárban **felár és kezelési költség nélkül — hitelre**

szerezheti be s akárhány helyen vásárolt is, a vásárlások értékét 6 hónap alatt 1 helyen — irodánkban — fizetheti ki, kamatmentesen. Így készpénzárban, hitelre vásárol és emellett még rengeteg munkát és időt takarít meg! A vásárláskor nem kell előleget adnia! A könyvecskét is díjmentesen kapja! —
Iroda: Kárász utca 5 sz. (udvarban) Telefon: 25-52.

Misoga Sándor

cs. és kir. udvari szállító
polgári és katonai szabó,

Budapest, IV., Váci utca 36.

(Klotild palota)

— Fél század óta a legjobb polgári és egyenruhákat készíti. —